

SİYASAL BİLİM ve HUKUK

KONSOLOSUN NOTERLİK GÖREVİ

A. GÜNDÜZ ÖKÇÜN

Giriş

Bu yazımızda, Türk hukukunda konsolosun noterlik görevinin düzenleniş biçimini inceleyecek ve konu ile ilgili bazı gözlemlerde bulunacağız.

Türk hukukunda konsolosun noterlik görevini düzenleyen kaynakların başında 18 ocak 1972 tarih ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu¹ gelmektedir. 6 Mayıs 1972 tarihinde yürürlüğe giren bu Kanun, «yabancı memleketlerde noterlik işleri» başlığını taşıyan bağımsız bir kısım ihtiva etmekte ve 1938-1972 yılları arasında uygulanan 3456 sayılı Noter [Noterlik] Kanunundan² farklı olarak konsolosun noterlik görevi ile ilgili ayrıntılı hükümler getirmektedir.³ Öte yandan, konsolosun noterlik işlerinde alacağı harclar sorunu, 2 Temmuz 1964 tarih ve 492 sayılı Harclar Kanununda düzenlenmiştir.⁴ Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde de konsolosun yapacağı noterlik işlemleri ile ilgili hükümler bulunmaktadır.⁵

(1) *Resmi Gazete*, (5 Şubat 1972), No. 14090.

(2) Bu kanun ve ilgili uygulama için bk. Nurettin Gürsel, *Noterlik Mevzuatı ve Tatbikatı*, 3. baskı, İstanbul, Sıralar Matbaası, 1964.

(3) 1512 sayılı Noterlik Kanununun bu özelliği gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: «Yabancı memleketlerde yapılacak noterlik işleri konusunda da tereddüt ve aksaklıkları giderici hükümler getirilmiş olup, yabancı memleketlerde noterlik görevini yerine getiren memurlarımızın yetki ve yükümlülükleri açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır.» *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, c. 18, Dönem 3, Toplantı 2, 180. Birleşim, (18 Ekim 1971), S. Sayısı 130, s. 3.

(4) Bk. *Resmi Gazete*, (17 Temmuz 1964), No. 11756; *Düstur*, V, 5, 2760. Ayrıca bk. 29 Temmuz 1970 tarih ve 1318 sayılı Finansman Kanunu, *Resmi Gazete*, (10 Ağustos 1970), No. 13575; *Düstur*, V, 4/2, 2618.

(5) Türkiye'nin imzaladığı Konsolosluk Sözleşmeleri şunlardır:

(1) Ermenistan-Azerbeycan-Gürcistan, Konsolosluk Mukavelenamesi ve Buna Zeylen Hukuk-u Aile ve Ehliyet-i Hukuki-

I. TÜRK HUKUKUNDA KONSOLOSUN NOTERLİK GÖREVİNİN NİTELİĞİ VE KAPSAMI

1. Konsolosun Noterlik Görevinin Niteliği

1512 sayılı Noterlik Kanununa göre, yabancı ülkelerde noterlik işleri konsoloslar tarafından görülür (Madde 191). Ancak, kanun koyucu yabancı ülkelerde noterlik işlemleri ile ilgili olarak Türk konsoloslarına tekel niteliğinde münhasır bir yetki tanımamıştır.⁶ Ashında, yabancı ülkelerde noterlik işlemleri, o ülkedeki usuller uyarınca mahallî makamlar tarafından yapılır. Konsolosun noterlik görevi bu esasa bir istisna teşkil eder. Konsolosun noterlik görevini göre-

-
- ye Mukavelesnamesi, (9 temmuz 1922, Tiflis), *Düstur*, III, 6, 257 (152). Tasdiknameleri teati edilmemiştir. Ahmet Yavuz, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdettiği Milletlerarası Andlaşmalar*, Ankara, Dışişleri Bakanlığı, 1967, s. 95.
- (2) Almanya, Konsolosluk Mukavelesnamesi, (28 mayıs 1929, Ankara), *Düstur*, III, 11, 1148 (407). 18 eylül 1931 de yürürlüğe girmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra, 16 şubat 1952 tarihli notalarla yeniden yürürlüğe sokulmuştur. *Düstur*, III, 33, 1272.
- (3) İtalya, Konsolosluk Mukavelesnamesi, (9 eylül 1929, Roma), *Düstur*, III, 12, 264 (135). 26 mart 1931 de yürürlüğe girmiştir.
- (4) Polonya, Şehbenderlik Mukavelesnamesi, (25 mart 1927, Ankara), *Düstur*, III, 8, 1258 (583). Konsolosluk Mukavelesinin Tadiline Dair Protokol, (19 ocak 1938, Ankara), *Düstur*, III, 19, 1340. Her iki Sözleşmenin de tasdiknameleri teati edilmemiştir. Yavuz, *op. cit.*, s. 89.
- (5) Arnavutluk, Şehbenderlik Mukavelesnamesi, (11 temmuz 1927, Tiran), *Düstur*, III, 9, 306 (159). Tasdiknamelerinin teati edildiğine dair bir kayıt yoktur. Yavuz, *op. cit.*, s. 32.
- (6) Macaristan, Konsolosluk Mukavelesnamesi ve Merbutatı, (18 haziran 1938, Ankara), *Düstur*, III, 21, 126. 1 temmuz 1940 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- (7) Yugoslavya, Konsolosluk Sözleşmesi, (30 mart 1968, Ankara), *Düstur*, V, 10/3, 2879. 4 aralık 1971 de yürürlüğe girmiştir.

Son yıllarda Türkiye'nin Konsolosluk Sözleşmesi imzaladığı diğer devletler şunlardır: Romanya, (25 kasım 1968, Ankara); Bulgaristan, (6 ekim 1970, Sofya); Belçika (28 haziran 1972, Ankara). Bu Sözleşmelerle ilgili onaylama işlemleri halen tamamlanmamıştır.

Bu yazıda, halen yürürlükte olduğunu saptayabildiğimiz (2), (3), (6) ve (7) no.lu Sözleşmeler incelenmektedir.

- (6) Gerçekten, Noterlik Kanununun 195 inci maddesi ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 296 ncı maddesi hükümleri, Türk konsoloslarının yabancı ülkelerde noterlik işlemleri ile ilgili olarak münhasır yetkiye sahip olmadıklarını göstermektedir.

bilmesi için, kural olarak, mensup olduğu devlet hukukunca bu alanda yetkili kılınması ve ayrıca, bu konuda, kabul eden devlet hukukunda da herhangi bir kısıtlayıcı hükmün bulunmaması gerekir.

2. Konsolosun Noterlik Görevinin Kapsamı

Yabancı ülkelerde konsolos, Türkiye'de herhangi bir noterin yaptığı bütün noterlik işlemlerini yapabilir mi? Yoksa, konsolosun noterlik görevinin kapsamı, bu görevin yabancı bir ülkede görülmesi nedeniyle, kişi ve konu bakımından sınırlandırılmış mıdır?

Bu önemli sorunun, 1512 sayılı Noterlik Kanunu, Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmeleri ve sözleşme bulunmayan hallerde de, kabul eden devlet hukuku ve uluslararası uygulama açısından incelenmesi gerekmektedir.

A. 1512 Sayılı Noterlik Kanununun Getirdiği Hükümler

1512 sayılı Noterlik Kanununun 193 üncü maddesi, bu Kanunun konsoloslar hakkında uygulanacak olan hükümlerini sayarken, «noterlerin görevleri» başlığını taşıyan sekizinci kısımda yer alan 60, 61, 68, 69 ve 70 inci maddelere atıf yapmaktadır. 193 üncü maddeye göre, noterlik görevlerinden «emanet işlerini» düzenleyen 62 ilâ 67 nci maddeler konsoloslar hakkında uygulanmaz. Dolayısıyla, konsoloslar, «saklanmak veya bir şahsa verilmek üzere getirilen emanetleri» noter sıfatıyla muhafaza edemezler. Noterlik Kanununda, emanet işleri ile ilgili olarak yapılan bu sınırlama dışında, konsolosun noterlik görevinin kapsamını konu ve kişi bakımından sınırlayan başka bir hüküm bulunmamaktadır.⁷

(a) Konsolosun Noter Sıfatıyla Genel Olarak Yapacağı İşler

1512 sayılı Noterlik Kanunu (Madde 193 ve 60), konsolosun noter sıfatıyla genel olarak yapabileceği işleri şöyle sıralamaktadır :

1. Yapılması kanunla başka bir makam, merci veya şahsa verilmemiş olan her nevi hukukî işlemleri düzenlemek,
2. Kanunlarda resmi olarak yapılmaları emredilen ve mercileri belirtilmemiş olan bütün hukukî işlemleri bu Kanun hükümlerine göre yapmak,
3. Gayrimenkul satış va'di sözleşmesi yapmak,

(7) Bununla beraber, Noterlik Kanununun atıfta bulunduğu diğer kanunlardan bazılarında konsolosun o kanunda öngörülen noterlik işlerini yapabilmesi için belirli bağlama noktalarının arandığı görülmektedir. Bk. aşağıda s. 4-5.

4. Bu Kanuna uygun olarak dışarıda yazılıp getirilen kâğıtların üzerindeki imza, mühür veya herhangi bir işareti veya tarihi onaylamak,

5. Bu Kanun hükümlerine göre yapılan işlemlerin dairede kalan asıl veya örneklerinden veya getirilen kâğıtlardan örnek çıkarıp vermek,

6. Belgeleri bir dilden diğer dile veya bir yazıdan başka bir yazıya çevirmek,

7. Protesto, ihbarname ve ihtarname göndermek,

8. Kanunen tescili gereken işlemleri tescil etmek,

9. Bu ve diğer kanunlarda verilmiş sair işlemleri yapmak.

(b) Özel Görevler

Bu genel görevlerin yanısıra, 1512 sayılı Noterlik Kanunu konsolosun noter sıfatıyla aşağıdaki görevleri de görebileceğini öngörmektedir :

(i) Tesbit işleri

Noterlik Kanununun 193 ve 61 inci maddelerine göre, konsoloslar noter sıfatıyla, «bir şeyin veya bir yerin hal ve şeklini, kıymetini, ilgili şahısların kimlik ve ifadelerini tesbit ederler ve davet edildiklerinde piyango ve özel kuruluşların kur'a seçim ve toplantılarında hazır bulunarak durumu belgelendirirler.» Ancak, konsolosun bu görevi görebilmesi için, kabul eden devlet hukukunda bu konuda yasaklayıcı herhangi bir hükmün bulunmaması gerekir. Bu şart, özellikle, «piyango ve özel kuruluşların kur'a, seçim ve toplantılarında hazır bulunarak durumu belgelendirme» işleminin yapılmasında önem taşır.

(ii) Defter onaylamak

Noterlik Kanununun 193 ve 68 inci maddelerine göre, noter sıfatıyla hareket eden konsoloslar «Türk Ticaret Kanunu ve diğer kanunlar hükümlerine göre tutulması gereken defterleri, bu kanunlar uyarınca onaylarlar.» Onaylamadan sonra, konsolos «onayladığı defterin nev'ini, ait olduğu yılı, sayfa sayısını, sözü geçen kanunların emrettiği şekilde tek tek veya liste halinde taahhütlü mektupla bildirir.» Bunun için, ücret tarifesinde gösterilen yazı ücreti ve kanunun tek tek bildirmeyi zorunlu kıldığı hallerde ayrıca posta gideri de ilgisinden alınır.

Türk Ticaret Kanununun 69 uncu maddesine göre, tacirin tutmak zorunda olduğu defterler (Bk. Madde 66) «kullanılmaya başlamadan önce tacir tarafından ticarî işletmenin bulunduğu yerin noterine ciltli olarak ibraz olunur. Noter sicil tasdiknamesini göstermesini tacirden ister ve bu defterlerin her sayfasına sabit

mürekkeple sıra numarası koyup resmî mühür ile mühürler ve defterlerin kaç sayfadan ibaret bulunduğunu ilk ve son sayfaya yazarak resmi mühür ve imzasıyla tasdik eder. Bu iş bittikten sonra tasdik ettiği defterlerin mahiyet ve adetlerini ve bunların kime ait olduğunu tacirin kayıtlı bulunduğu ticaret sicillerine re'sen ve hemen bildirir.»

Görülüyor ki, konsolosun noter sıfatıyla ticarî defterleri onaylayabilmesi için, Türk Ticaret Kanununun 68 inci maddesinde öngörülen bağlama noktasının konsolosluk görev çevresi içinde gerçekleşmesi gerekir. Bir başka deyimle, söz konusu **ticarî işletme konsolosluk görev çevresi içinde bulunmalıdır**. Bu durumda ise, Türk Ticaret Kanununun ticarî defterlerle ilgili hükümlerinin ülke-dışı uygulanması sorunu ortaya çıkar. Acaba, Türkiye dışında bulunan bir ticarî işletme Türk Ticaret Kanununun ticarî defterlerle ilgili hükümlerine uymak zorunda mıdır? Türkiye ile herhangi bir ilişkisi bulunmayan ticarî işletmeler bakımından bu sorunun olumsuz olarak cevaplandırılacağı açıktır. Asıl sorun merkezi Türkiye'de bulunan bir ticarî işletmenin yurt dışında faaliyet gösteren şubesi ile ilgili olarak ortaya çıkar. Bu şube, kural olarak ülkesinde bulunduğu devlet hukukunun öngördüğü defterleri tutmak zorundadır. Ayrıca, Türk Ticaret Kanununda öngörülen defterleri de tutmak zorunda olup olmadığı, Türk Ticaret Kanununda açık olarak belirtilmemiştir. 1512 sayılı Noterlik Kanununun 193 ve 68 inci maddeleri ile Türk Ticaret Kanununun 68 inci maddesi bir arada mütalâa olunduğu takdirde, merkezi Türkiye'de bulunan bir ticarî işletmenin yurt dışındaki şubesinin Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca defter tutmak zorunda olduğu sonucuna varılabilir. Kanımızca, konsolos ancak böyle bir durumda, ticarî defterleri Türk Ticaret Kanunu uyarınca onaylamak imkânına sahip olabilecektir.

Öte yandan, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 223 üncü maddesine göre, bu Kanun gereğince tutulması zorunlu olan defterler, «*iş yerinin, iş yeri olmayanlar için ikametgâhın bulunduğu yerdeki* noter veya noterlik görevini ifa ile mükellef olanlar... tarafından tasdik olunur.» Tasdik şerhi ve tasdikin şekli Kanunun 224 ve 225 inci maddelerinde düzenlenmiştir. 226 ncı maddede, tasdik olunan defterlere ilişkin belirli bilgilerin tasdik makamının bulunduğu yerin en büyük malmemuruna engeç bir ay içinde tevdi edileceği öngörülmüştür.

Konsolosun Vergi Usul Kanununda öngörülen defterleri onaylayabilmesi için, **iş yerinin, iş yeri olmayanlar bakımından ikametgâhın konsolosluk görev çevresi içinde bulunması** gerekmektedir. İş yeri veya belirli bir iş yeri olmayıp da ikametgâhı yurt dışında bulunan kişilerin Türk Vergi Kanunlarına tabi olup olmadıkları bu

kanunlarda belirtilen bağlama kurallarına bakılarak saptanır. Örneğin 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa göre, Türkiye'de yerleşmiş olanlar Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilirler. İkametgâhı Türkiye'de bulunanlarla bir takvim yılı içinde Türkiye'de devamlı olarak altı aydan fazla oturanlar⁸ Türkiye'de yerleşmiş sayılır. Böyle bir kimsenin iş yeri yurt dışında bulunabilir. Gelir Vergisi Kanununa göre, tam mükellef olarak nitelendirilen bu kimsenin Vergi Usul Kanunu gereğince tutacağı defterlerin, iş yerinin yurt dışında bulunması nedeniyle, iş yerinin bulunduğu ülkedeki Türk konsoloslugu tarafından onaylanması gerekmektedir. Bu durumda, Vergi Usul Kanununun onaylanan defterlerle ilgili bilgilerin «tasdik makamının bulunduğu yerin en büyük mal memuruna en geç bir ay içinde» bildirileceğini öngören 226 ncı maddesi hükmünün de şartlara göre yorumlanması uygun olur. Dolayısıyla, konsolos onaylamış olduğu defterlerle ilgili olarak 226 ncı maddede öngörülen bilgileri en geç bir ay içinde Maliye Bakanlığına göndermek durumundadır.

(iii) *Vasiyetname ve ölüme bağlı tasarruflarla ilgili işler*

Konsoloslar, noter sıfatıyla, resmî vasiyet senedi ile miras mukavelesi düzenleyebilirler (1512 sayılı Noterlik Kanunu, Madde 193 ve 60/9; Medeni Kanun, Madde 479 ve 492). Noterlik Kanunu, konsolosun bu şekilde ölüme bağlı tasarrufları düzenleme görevini «genel görevler» arasında saymaktadır. Öte yandan, Noterlik Kanununun 193 ve 69 uncu maddelerine göre, konsoloslar, noter sıfatıyla, «açık veya kapalı olarak verilen vasiyetnameleri saklarlar ve buna dair bir tutanak düzenlerler.» Böyle bir vasiyetnamenin saklanmak üzere konsolosluga verilmesi veya ölüme bağlı tasarrufu konsolosun bizzat düzenlemesi halinde, durum konsolos tarafından ölüme bağlı tasarrufu yapanın kayıtlı olduğu nüfus dairesine yazı ile bildirilir. Böylece söz konusu tasarrufu yapanın ölümü halinde, ilgili nüfus dairesi, ölümü konsolosluga bildirme imkânına sahip olabilecektir.

Ölümün, nüfus dairesi tarafından ihbarı veya resmi bir belge ile ispatı halinde, konsoloslar yetkili sulh hakimine verilmek üzere konsoloslukta bulunan vasiyetnamelerin veya konsoloslukça düzenlenmiş ölüme bağlı tasarruf senetlerinin onaylı örneklerini Cumhuriyet Savcılığına tevdi ederler (Madde 69/2). 69 uncu maddenin birinci fıkrası uyarınca nüfus dairelerine yazılacak yazılar için üç-

(8) Gelir Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre, geçici ayrılmalar Türkiye'de oturma süresini kesmez.

ret tarifesinde gösterilen yazı ücreti ile posta gideri ilgisinden alınır.

(iv) *Tebliğat işleri*

1512 sayılı Noterlik Kanununun 193 ve 70 inci maddeleri gereğince, konsoloslar, noter sıfatıyla, tebligat işleri ile de görevlendirilmişlerdir. 70 inci maddeye göre, «tebliği istenen her nevi kâğıt, Tebligat Kanunu hükümlerine göre muhatabına tebliğ olunur. Tebliğ tutanağı dairedeki nüshaya bağlanır. Tebliğin yapıldığı veya yapılmadığı ilgisine verilecek nüshasına yazılıp onaylanır.»

7201 sayılı Tebligat Kanununun birinci maddesinde tebligat yapacak makamlar arasında noterler de sayılmaktadır. Bu maddeye göre, «bilcümle tebligat, bu Kanun hükümlerine göre, Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi vasıtasıyla yapılır.» Aslında, Noterlik Kanununun 70 inci maddesi, Türkiye'deki noterler bakımından, 7201 sayılı Tebligat Kanununa atıf yapmakla yetinmekle ve bu konuda herhangi bir yenilik getirmemektedir.

Konsolosların, yurt dışında noter sıfatıyla yapacakları tebligatta, 70 inci madde uyarınca 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine tabi olmaları, uygulamada bazı sorunların cevaplandırılmasını gerektirmektedir. Gerçekten, yabancı memleketlerde tebligat usulü Tebligat Kanununun 25 ve 27 nci maddelerinde düzenlenmiştir. Her iki maddede de, Türkiye'de bulunan tebliğ mercileri tarafından yabancı ülkede bulunan muhataba, tebligatın ne şekilde yapılacağı öngörülmüştür. 25 inci maddeye göre, yabancı ülkede tebliğ o ülkenin yetkili makamı aracılığıyla yapılır. Bunun için anlaşma veya o ülkenin kanunları müsait ise, o yerdeki Türkiye siyasi memuru veya konsolosu tebligat yapılmasını yetkili makamdan ister. Kendisine tebliğ yapılacak kimse Türk vatan-daşı olduğu takdirde, tebliğ o yerdeki Türkiye siyasi memuru veya konsolosu aracılığıyla da yapılabilir. Öte yandan, 27 nci maddede, yabancı ülkelerde resmi görevle bulunan Türk memurlarına, tebligatın Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla yapılacağı öngörülmüştür. Yabancı ülkelerde bulunan askerî şahıslara tebligat, bağlı buldukları Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanlıkları ile Jandarma Genel Komutanlığı aracılığıyla yapılır.

Konsolosun noter sıfatıyla yapacağı tebligatta yukarıya çıkardığımız bu hükümler ne ölçüde uygulanabilecektir? Özellikle, ilginin konsolosluga başvurarak tebligat yapılmasını istediği muhatabın (tebligata salih adresinin) (i) konsolosluk görev çevresi içinde, (ii) kabul eden devlet ülkesinde, fakat bir başka konsolosluk görev çevresinde, (iii) üçüncü bir devlet ülkesinde ve nihayet (iv) Türkiye'de bulunması hallerinde yukarıdaki hükümlerden nasıl yararlanılacaktır? Bu konuda aşağıdaki yolların izlenebileceğini sanıyoruz :

(i) Yabancı olan muhatabın (tebligata salih adresinin) konso-

losluk görev çevresi içinde bulunması halinde, konsolosun, ilgilinin talebi üzerine noter sıfatıyla yapacağı tebligat için mahalli makamların aracılığından yararlanması düşünülebilir. Muhatap Türk vatan-
daşı ise, tebligat doğrudan doğruya konsolos tarafından yapılır. Ancak, bunun için de kabul eden devlet hukukunun herhangi bir yasaklayıcı hüküm ihtiva etmemesi gerekir.

(ii) Muhatabın (tebligata salih adresinin) kabul eden devlet ülkesinde, fakat bir başka konsolosluk görev çevresi içinde bulunma-
halinde, ilgilinin tebligat talebi, tebliğ olunacak evrak ile birlikte, söz konusu konsolosluga havale edilir ve bu konsolosluk da birinci paragraf uyarınca tebligatta bulunur.

(iii) Muhatabın (tebligata salih adresinin) bir üçüncü devlet ülkesinde bulunması halinde, ilgilinin tebligat talebi, tebliğ oluna-
cak evrak ile birlikte, bu devlet ülkesindeki T.C. konsolosluğuna ha-
vale edilir ve bu konsolosluk da birinci paragraf uyarınca tebligat-
ta bulunur.

(iv) Muhatabın (tebligata salih adresinin) Türkiye'de bulun-
ması halinde, ilgilinin talebi üzerine konsolos, tebliği istenen evrakı
Dışişleri Bakanlığına gönderir, Dışişleri Bakanlığı da söz konusu ev-
rakı Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi aracılığıyla muhatabına
tebliğ eder.

B. Türkiye'nin Taraf Olduğu Konsolosluk Sözleşmeleri

Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde, konso-
losun noterlik görevinin kapsamı konu ve kişi bakımından belirli
ölçülerde sınırlı tutulmuştur.

(a) Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesi⁹

1929 tarihli Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesi'nin 16 ncı mad-
desinin birinci fıkrası Akit Taraf konsoloslarının, «memleketleri ka-
nunlarının kendilerine verdiği mezuniyet dairesinde» aşağıdaki iş-
lemleri yapabileceklerini öngörmektedir :

1. «Temsil eyledikleri memleket tebaasının veya sefaininin
mürettebat ve yolcuları tarafından vaki olabilecek beyanatı ge-
rek kançılaryalarında veya ikametgâhlarında gerekse alâkadarla-
rın ikametgâhlarında veya kendi memleketlerine mensup sefine-
lerde ahzylemek.

2. Temsil eyledikleri memleket tebaasının vasiyetnamelerini
tanzim, tasdik ve bunların sıhhatini tevsik etmek,

(9) *Düstur*, III, 11, 1148 (407).

3. Memuren buldukları memleketteki emvale veya orada takip ve icra olunacak hususata müteallik olmamak şartıyla, temsil eyledikleri memleket tebaasının senedatını ve onlar arasında akdolanmış mukavelâtı tanzim, tasdik veya bunların sıhhatini tevsik etmek,

4. Konsolosu tayin etmiş olan memleket tebaasının imzalarını tasdik etmek,

5. Yalnız temsil eyledikleri memleket ülkesinde bulunan emvale veya orada takip ve icra olunacak hususata müteallik olmak şartıyla, alâkadar herhangi tâbiyette olursa olsun, her nevi mukavelât ve senedatı tanzim, tasdik ve bunların sıhhatini tevsik etmek,

6. Temsil eyledikleri memleket makamat ve memurları tarafından verilen her nevi vesaik ve senetleri tercüme ve tasdik etmek.»

Görülüyor ki, konsolosun noterlik görevinin kapsamını saptarken, Akit Tarafların bu madde ile kabul ettikleri bağlama noktalarının başında uyrukluk (tâbiyet) gelmektedir. Konsolos, mensup olduğu devlet (gönderen devlet) vatandaşlarının maddede sayılan noterlik işlemlerini yapabilecektir. Bu konuda kabul edilen tek istisna konsolosun görev gördüğü ülkede (kabul eden devlet ülkesinde) bulunan mallara veya o ülkede takip ve icra olunacak hususlara ilişkin senet ve mukavelelerle ilgilidir. Konsolos bu nitelikteki senet ve mukaveleleri düzenleyemez, tasdik edemez veya bunların sıhhatini tevsik edemez. Bu son halde, ilgililerin kabul eden devlet ülkesindeki mahalli noterlik hizmetlerinden yararlanmaları gerekir.

Öte yandan, incelediğimiz maddede Akit Tarafların, konsolosların noterlik görevinin kapsamını saptarken, uyrukluk dışında veya uyrukluğun yanısıra, başka bağlama noktalarını da kullandıkları görülmektedir. Gerçekten, konsolosun noter sıfatıyla «beyanat ahzeyelebilmesi» için ilgilinin, uyrukluğu ne olursa olsun, **gönderen devlet bayrağını taşıyan bir gemide mürettebat veya yolcu olarak bulunması yeterlidir.** Aynı şekilde, gönderen devlet makam veya memurları tarafından verilen belge ve senetleri tercüme ve tasdik ederken, konsolos ilgilinin uyrukluğuna bakmayacaktır. Nihayet, konsolos, mensup olduğu devlet (gönderen devlet) ülkesinde bulunan mallara veya orada takip ve icra olunacak hususlara ilişkin olmak şartıyla, ilgilinin uyrukluğu ne olursa olsun, her nevi mukavele ve senedi düzenleyebilecek, tasdik edebilecek ve bunların sıhhatini belgelendirebilecektir.

(b) Türk İtalyan Konsolosluk Sözleşmesi¹⁰

1929 tarihli Türk-İtalyan Konsolosluk Sözleşmesi'nin 17 nci maddesinin birinci fıkrasında, Akit Taraf konsoloslarının «memleketleri kanun ve nizamları ile mezun oldukları derecede» aşağıdaki noterlik işlemlerini yapabilecekleri kabul edilmiştir.

1. «Kendilerini tayin eden Akit tebaasından olan tüccar veya sair efrat, kaptanlar, gemi mürettebatı veya bu gemilerin yolcuları tarafından vaki olabilecek beyanatı gerek daire, kaçıllara veya ikametgâhlarında, gerek alâkadarların ikametgâhında veya memleketlerinin ticaret gemilerinde istima etmek,

2. Memleketi tebaasının vasiyetlerine müteallik ahkâmı tanzim, tevsik veya tasdik etmek,

3. Münhasıran kendilerini tayin eden Akid'in ülkesinde kâin emvale ve görülecek ve yapılacak işlere ait olmak şartıyla, bilcümle akitleri ve mukaveleleri, bunların sadır olduğu şahısların veya bunları akdedenlerin tâbiyeti ne olursa olsun, tanzim, tevsik veya tasdik etmek,

4. Gemilerin satılmasına, deniz öduncüne, terhine, taife kaydına müteallik mukaveleleri ve kezalik seyrüsefer icrasına mukatazi bilcümle mukaveleleri tanzim ve Akit Taraflardan biri konsolosun mensup olduğu devlet tebaasından olmak şartıyla, gemi alım mukavelelerini tescil etmek,

.....

7. Kendi memleketleri makamlarından veya memurlarından sadır olan hernevi evrak ve vesaiiki tercüme etmek ve tercümelerini tasdik eylemek.»

Türk-İtalyan Konsolosluk Sözleşmesinde de, Akit Taraflar, konsolosun noterlik görevinin kapsamını saptarken, **uyrukluğ**u başlıca bağlama noktası olarak kabul etmişlerdir. (Bk. yukarıda 1, 2 ve 4 no.lu işlemler.) Öte yandan, Sözleşmede, konsolosun, **mensup olduğu devlet ülkesinde bulunan mallara veya bu ülkede görülecek ve yapılacak işlere ilişkin olmak şartıyla, ilgilinin uyrukluğ**u ne olursa olsun, her çeşit işlem ve akdi düzenleyebileceği, belgeleyebileceği veya tasdik edebileceği öngörülmüştür. Ayrıca, Sözleşmede, konsolosun, **mensup olduğu devlet makam ve memurlarından çıkan her nevi evrak ve belgeyi, ilgilinin uyrukluğ**u ne olursa olsun, tercüme edebileceği ve bu belgelerin tercümelerini tasdik edebileceği belirtilmiştir.

(c) Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmesi¹¹

1938 tarihli Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmesinin 17 nci maddesinin birinci fıkrasında, Akit Taraf konsoloslarının «kendilerini

(10) *Düstur*, III, 12, 264 (135).

(11) *Düstur*, III, 21, 126.

tayin eden Devletin mevzuat-ı kanuniyyesine göre mezun oldukları takdirde, vesaik tanzim, tasdik ve tercüme hakları olacağı» belirtilmiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise, konsolosların **özellikle** aşağıdaki işlemleri yapabilecekleri öngörülmüştür :

1. «Devletleri tebaasının (meselâ, tüccar, gemi kaptanı, mürettebat ve yolcularının) vaki olabilecek ifadelerini almak,
2. Devletleri tebaasının vasiyetnamelerini kabul etmek,
3. Gemilerin satılmasına, gemi üzerinde deniz öduncüne, terhine ve taife kaydına müteallik mukavelelerle, seyrisefaine müteallik bilcümle mukavelâtı tanzim ve [kaydetmek] ve Akit Taraflardan biri konsolosun mensup olduğu devlet tebaasından olmak şartıyla, gemilerin alım mukavelelerini tescil etmek,
4. Mensup oldukları devlet tebaası arasında veya bununla diğer bir devlet tebaası arasında mün'akit her türlü mukavele[yi] tanzim veya kabul etmek,
5. Münhasıran kendisini tayin eden devlet ülkesinde kâin emval vevahut orada görülecek veya yapılacak işler hakkında âkitlerin ve alâkadarların tâbiyeti nazarı dikkate alınmaksızın bunlar tarafından tanzim olunacak veya bunlardan sadır olacak vesaik ve mukaveleleri kabul ve tanzim etmek,
6. Mensup oldukları devlet tebaasının imzaları ile yukarıda [(3) ilâ (5) no.lu fıkralarda] gösterilen vesaik üzerindeki herhangi bir kimsenin imzalarını tasdik etmek,
7. Mensup oldukları devlet makamından sadır olan her nevi evrak ve vesaiki tasdik ve tercüme etmek.»

Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmesinde de, Akit Taraf konsoloslarının **özellikle** yapabilecekleri noterlik işlemleri sayılırken, başlıca bağlama noktası olarak **uyrukluğun** kabul edildiği görülmektedir (1, 2, 3, 4 ve 6 no.lu başlıklar altında belirtilen işlemler). Ayrıca, konsoloslar mensup oldukları devlet vatandaşları ile bir üçüncü devlet vatandaşı arasındaki mukaveleleri de belgelendirebilirler. Öte yandan, konsoloslar, mensup oldukları devlet ülkesinde bulunan mallar veya bu ülkede yapılacak veya görülecek işlerle ilgili hukukî işlemleri, ilgilinin uyrukluğuna bakmaksızın, belgelendirebileceklerdir. Aynı şekilde, gönderen devlet makamlarından çıkan her nevi evrak ve belgenin tasdik ve tercümesi işlemlerinde de ilgilinin uyrukluğuna bakılmayacaktır.

(ç) Türk-Yugoslav Konsolosluk Sözleşmesi¹²

1968 tarihli Türk-Yugoslav Konsolosluk Sözleşmesinin 28 inci maddesinde de, Akit Taraf konsoloslarının aşağıdaki işlemleri yapabilecekleri kabul edilmiştir :

(12) *Düstur*, V, 10/3, 2879.

Konsolos

(a) İmzaları, suretleri ve tercümeleri tasdik edebilir.

(b) Gerek kabul eden devlet, gerekse gönderen devlet makamları tarafından ita kılınmış belgeleri, gönderen devletin tasdik muameleleri için öngördüğü usul veya şekillere riayet suretiyle tercüme ve tasdik edebilir.

(c) Gönderen devlet kanununca yetkili kılınmış ise, bu devlet uyruklarının ölüme bağlı tasarruflarını yazılı olarak tesbit edebilir.

(d) Kabul eden devletin kanun ve nizamlarıyla men edilmiş olmadıkça, gönderen devlet uyruklarını ilgilendiren bilumum muamele ve mukaveleleri düzenleyebilir.

(e) Gönderen devlet ülkesinde bulunan mallara ilişkin veya bu devlet ülkesinde münhasıran hukukî neticeler doğuracak olan belgeleri veya mukaveleleri, uyrukluk söz konusu olmaksızın herhangi bir kimsenin talebi üzerine tanzim edebilir.

Öte yandan, Sözleşmenin 27 nci maddesinin (e) ve (f) bendlerinde, konsolosun «gönderen devlet uyruklarının beyanlarını kabul, tanzim ve tasdik edebileceği» ve «gönderen devlet mevzuatınca yetkili kılındığı takdirde, diğer belgeleri tasdik edebileceği» öngörülmüştür.

Görülüyor ki, Türk-Yugoslav Konsolosluk Sözleşmesinde, Akit Taraflar bazı noterlik görevlerinin konsolos tarafından görülebilmesi için herhangi bir bağlama noktasının varlığını şart koşmamışlardır : Madde 28 (a) ve Madde 27 (f). Öte yandan, Sözleşmede, konsolosların bazı noterlik görevlerini görebilmeleri için, ilgilinin gönderen devlet uyruğu olması şart koşulmuştur : Madde 28 (c) ve (d) ve Madde 27 (e). Gönderen devlet ülkesinde bulunan mallara ilişkin veya münhasıran bu ülkede hukukî sonuçlar doğuracak olan işlemlerin konsoloslar tarafından belgelendirilmesinde ise, ilgilinin uyrukluğuna bakılmayacaktır : Madde 28 (e). Aynı şekilde, gönderen ve kabul eden devlet makamları tarafından verilen belgelerin tercüme ve tasdik işlemlerinde de uyrukluk şartı aranmamaktadır : Madde 28 (b).

(d) Sözleşmelerde Kullanılan Bağlama Noktaları

Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde, konsolosun noterlik görevinin kapsamını çizmek üzere kullanılan bağlama noktalarını şu şekilde özetlemek mümkündür :

(i) Uyrukluk

Konsolos, mensup olduğu devlet (gönderen devlet) uyruğu olan kişilerin noterlik işlemlerini yapabilir.

Bu konuda, Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesi, belgelendirilecek senet ve mukavelelerle ilgili olarak, «kabul eden devlet ülkesinde bulunan mallara veya orada takip ve icra olunacak hususlara ilgili olmamak» şartını koşmaktadır. Türk-Yugoslav Konsolosluk Sözleşmesi ise, «kabul eden devlet kanun ve nizamları ile men edilmiş olmama» şartını aramaktadır.

İki taraflı hukukî işlemlerin belgelendirilmesinde, Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesi, mukaveleler için, her iki tarafın da gönderen devlet uyruğu olmasını şart koşmaktadır. Türk-Macar konsolosluk Sözleşmesi ise, konsolosun, mensup olduğu devlet uyruğu ile diğer bir devlet uyruğu arasında akdolunacak her türlü mukaveleyi belgelendirebileceğini öngörmektedir. Öte yandan, gemi alım mukavelelerinin tescili ile ilgili olarak, Türk-İtalyan ve Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmeleri taraflardan birinin konsolosun mensup olduğu devlet uyruğu olmasını yeterli saymaktadır.

(ii) *Hukukî işlemin gönderen devlet ülkesinde bulunan mallara ilişkin olması veya bu ülkede hukukî sonuçlar doğurması*

Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde konsolosun, gönderen devlet ülkesinde bulunan mallara ilişkin bulunan veya bu ülkede hukukî sonuçlar doğuracak olan noterlik işlemlerini, ilgilinin uyrukluğu ne olursa olsun, yapabileceği kabul edilmiştir.

(iii) *Tercüme ve tasdik edilmek üzere getirilen belgelerin gönderen devlet makamlarından verilmiş olması*

Konsolosluk Sözleşmelerinde, konsolosun, mensup olduğu devlet makamları tarafından verilen belgeleri tercüme ve tasdik edebileceği öngörülmüştür. Bu işlemin yapılmasında ilgilinin uyrukluğuna bakılmaz. Türk-Yugoslav Sözleşmesi, ayrıca, kabul eden devlet makamlarınca verilen belgelerin de, konsolos tarafından tercüme ve tasdik edilebileceğini belirtmektedir.

(e) **Sözleşmelerde Öngörülmeyen Noterlik İşlemleri**

Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmeleri ile ilgili olarak tartışılması gereken bir başka nokta da, Sözleşmede konsolos tarafından yapılması öngörülen noterlik işlemlerinin tadadî olup olmadığıdır. Bir başka deyimle, konsolosun noterlik görevinin kapsamı konu bakımından sözleşmede belirtilen işlemlerle sınırlandırılmış mıdır? Dolayısıyla, konsolosun, sözleşmede belirtilmeyen bir işlemi yapmaya yetkili olmadığı söylenebilir mi?

Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmesinin 17 nci maddesinde, konsolosun, gönderen devlet mevzuatına göre yetkili olduğu takdirde, kural olarak noterlik işlemlerini yapabileceği belirtilmiş, daha son-

ra konsolosun **özellikle** yapabileceği noterlik işlemleri de ayrıca sayılmıştır. Akit Taraflar, konsolosun **özellikle** yapabileceği noterlik işlemleri ile ilgili olarak bir yüklem (taahhüt) altına girmişlerdir. Buna göre, söz konusu işlemler, kabul eden devlet ülkesinde, bu devlet makamları tarafından yapılmışçasına «sahih ve muteber ve ihticaca salih addedilecektir.» (Madde 17/2). Ancak, fıkraya göre, «ihticaca salih, muteber ve sahii olmak sıfatları bu hukukî vesikaların eşkâl-i hariciyyelerine matuf olup müddeasına ve tesiratına matuf değildir.»

Görülüyor ki, Türk-Macar Konsolosluk Sözleşmesinde, Akit Taraflar, konsolosun, kendi mevzuatı ile yetkili olduğu takdirde, 17 nci maddenin üçüncü fıkrasında sayılanlar dışındaki noterlik işlemlerini yapabileceğini kabul etmişlerdir. Ancak, Akit Taraflar bu noterlik işlemlerinin kabul eden devlet ülkesinde hukuken geçerliliğini tanıyıp tanımama hususunda herhangi bir taahhüde girişmemişlerdir. Böyle bir noterlik işleminin kabul eden devlet ülkesinde hukuken geçerli olup olmayacağı sorunu kabul eden devlet hukukuna bakılarak saptanır.

Türkiye'nin taraf olduğu diğer Konsolosluk Sözleşmelerinde bu konuda tam bir açıklık bulunmamakla beraber, benzer bir yorumun bu Sözleşmeler için de kabulü düşünülebilir. Gerçekten, bu Sözleşmelerde konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinin sayılmış olması, konsolosun noterlik görevinin kapsamının konu bakımından sınırlandırıldığı ve Sözleşmede sayılanlar dışında diğer bir noterlik işlemini yapamayacağı anlamına alınmamalıdır. Sözleşmede, Akit Taraflarca açıkça kabul edilmiş kısıtlayıcı bir hüküm bulunmadığı ve kabul eden devlet hukukunda da söz konusu noterlik işleminin münhasıran mahallî makamlarca yapılacağı veya bu devlet ülkesinde görev gören konsoloslarca yapıldığı takdirde tanınmayacağı öngörülmediği sürece, konsolosun sözleşmede sayılanlar dışındaki noterlik işlemlerini, mensup olduğu devlet hukukunca yetkili olduğu takdirde, yapabileceği kabul edilebilir.

C. Konsolosluk Sözleşmesi Bulunmayan Haller

Kabul eden devlet ile Türkiye arasında herhangi bir konsolosluk sözleşmesi bulunmadığı takdirde, konsolos, bu devlet ülkesinde, 1512 sayılı Noterlik Kanununda kendisi için öngörülen noterlik işlemlerinin tümünü yapabilecek midir? Bu sorunun, her şeyden önce, kabul eden devlet hukukuna bakılarak cevaplandırılması gerekir. Kabul eden devlet hukukunda aksine herhangi bir hüküm bulunmaması şartıyla, konsolos Noterlik Kanununda kendisi için öngörülen noterlik işlemlerinin tümünü bu devlet ülke-

sinde yapabilecektir. Bu kural Konsolosluk İlişkileri Hakkında 1963 Viyana Sözleşmesi¹³ tarafından da kabul edilmiştir. Halen taraf olmamamıza rağmen, devletlerin mutabakatını ve uluslararası hukukun hangi yönde oluştuğunu göstermesi bakımından son derece önemli olan bu Sözleşmeye göre, konsolos, kabul eden devletin kanun ve nizamlarında aksine herhangi bir hüküm bulunmaması şartıyla, noter sıfatıyla işlemlerde bulunabilir. [Madde 5 (f)]

(a) **Konsolosluk İlişkileri Hakkında 1963 Viyana Sözleşmesi**

Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi, genel olarak konsolosluk ilişkilerini, kolaylık, ayrıcalık ve dokunulmazlıkları ve fahri konsolosluk kurumunu düzenlemekte, 5 inci madde dışında, konsolosluk görevleri hakkında ayrıntılı hükümler getirmemektedir. Bu nedenle, Sözleşme metninde konsolosun noterlik görevinin konu ve kişi bakımından kapsamı çizilmemiştir. Bununla birlikte, hazırlık çalışmaları sırasında Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 13 üncü toplantısında kabul edilen Tasarının madde açıklamalarında,¹⁴ uluslararası uygulamadan yararlanılarak, konsolosun noterlik görevinin kapsamını konu ve kişi bakımından sınırlandıran bazı örneklerin verildiği görülmektedir.

Bu örneklere göre, konsolos

(i) gönderen devlet vatandaşlarının her türlü beyanını kabul edebilir;

(ii) gönderen devlet vatandaşları tarafından yapılan vasiyetleri ve bütün tek taraflı belgeleri düzenleyebilir ve muhafaza edilmek üzere kabul edebilir;

(iii) kabul eden devlet ülkesinde bulunan taşınmaz mallara veya bu mallara bağlı aynı haklara (*rights in rem*) ilişkin olmak şartıyla, gönderen devlet vatandaşlarının, gönderen devlet vatandaşları ile kabul eden devlet veya bir üçüncü devlet vatandaşlarının taraf oldukları işlemleri düzenleyebilir, belgeleyebilir ve muhafaza edilmek üzere kabul edebilir;

(iv) belgelendirme işleminin yapılması, gönderen devlet ülkesinde kullanılmak üzere veya bu devlet hukuku uyarınca, uyrukluğu ne olursa olsun herhangi bir kişi tarafından istendiği takdirde, imzaları tasdik edebilir veya belgelendirebilir, belgeleri mühürleyebilir, tasdik veya tercüme edebilir.

(13) United Nations Conference on Consular Relations, Vienna-4 March-22 April 1963, *Official Records, Volume II, Annexes, Vienna Convention on Consular Relations, Optional Protocols, Resolutions*, United Nations, New York, 1963. A/CONF. 25/16/Add. 1. Ayrıca bk. Luke Lee, *Vienna Convention on Consular Relations*, Leyden, Sijthoff, 1966.

(14) *Official Records*, s. 7.

Uluslararası uygulamadan alınan bu örneklerden, konsolosun noterlik görevinin kapsamının saptanmasında **uyrukluğun** en önemli bağlama noktası olarak kabul edildiği görülmektedir. Ancak, iki taraflı hukukî işlemlerin belgelendirilmesinde, tarafların en azından birinin gönderen devlet vatandaşı olması ve söz konusu işlemin kabul eden devlet ülkesinde bulunan taşınmaz mallara veya bu mallara bağlı aynı haklara (**rights in rem**) ilişkin olmaması gerekir. Bu alanda benimsenen bir başka bağlama noktası, noterlik işlemine konu olan belgenin **gönderen devlet ülkesinde kullanılacak olmasıdır**. Aynı şekilde, **belgelendirme işleminin gönderen devlet hukukunca gerekli olması** da bağlama noktası olarak kabul edilmektedir. Söz konusu bağlama noktalarının varlığı halinde, konsolosun belgelendirme işlemini yapabilmesi için, ilgilinin gönderen devlet uyruğu olması şartı aranmamaktadır.

(b) **Konsolosluk Görevleri Hakkında Avrupa Sözleşmesi**¹⁵

Avrupa Konseyi çerçevesi içinde hazırlanan 1967 tarihli Konsolosluk Görevleri Hakkında Avrupa Sözleşmesinde, Akit Taraf konsoloslarınca yapılacak «noterlik işlemleri» sayılırken, **gönderen devletin uyrukluğ** veya **bu devlet ülkesi ile olan ilişki** bağlama noktaları olarak kabul edilmiştir. Türkiye'nin halen taraf olmadığı bu Sözleşme'nin 15 inci maddesi şöyledir.

1. «Konsolosluk memurları, noterlik şeklinde veya gönderen devletin kanun ve nizamlarınca öngörülen diğer benzer şekillere uygun olarak;

(a) münhasıran gönderen devlet uyruklarını ilgilendiren her çeşit muamele ve akdi,

(b) taraflardan en azından birinin gönderen devlet uyruğu bulunduğu evlilik mukavelelerini,

(c) taraflardan hiç biri gönderen devlet uyruğu olmamakla beraber, söz konusu muamele ve akitlerin gönderen devlet ülkesinde bulunan mallarla ilgili olması veya bu devlet ülkesinde hüküm ifade etmeğe matuf bulunması şartıyla, her çeşit muamele ve akdi düzenlemeğe ve kabul etmeğe yetkilidirler.

2. Bir önceki fıkrada öngörülen muamele ve mukaveleler, kabul eden devlet ülkesinde, ancak bu devletin kanun ve nizamlarına aykırı olmadıkları ölçüde, hukuken hüküm ifade edebileceklerdir

3. Gönderen devletin kanun ve nizamları yeminin veya yemin yerine geçecek bir beyanın kabul edilmesini amir ise, konsolosluk memurları böyle bir yemini veya beyanı kabul etmeğe yetkili olacaklardır.»

(15) *Explanatory Report on the European Convention on Consular Functions and Its Protocols*, Strasbourg, Council of Europe, 1968.

Görülüyor ki, Konsolosluk Görevleri Hakkında Avrupa Sözleşmesi söz konusu muamele ve akdin gönderen devlet ülkesinde bulunan mallarla ilgili olması veya bu devlet ülkesinde hüküm ifade etmeye matuf bulunması şartı ile, konsolosun, ilgililerin uyrukluğuna ne olursa olsun, her çeşit muamele ve akdi düzenlemeğe ve kabul etmeğe yetkili olduğunu öngörmektedir. Bunun dışındaki hallerde, konsolos, ancak, münhasıran gönderen devlet uyruklarını ilgilendiren muamele ve akitleri belgelendirebilecektir. Bu konuda tek istisna evlilik mukaveleleridir. Sözleşmeye göre, evlilik mukaveleleri ile ilgili noterlik işlemlerinin yapılabilmesi için taraflardan birinin gönderen devlet uyruğu olması yeterlidir. Öte yandan, Sözleşmede konsolos tarafından begelendirilecek bütün işlemlerin, kabul eden devlet ülkesinde, ancak bu devletin kanun ve nizamlarına aykırı olmadıkları ölçüde, hukuken hüküm ifade edebilecekleri de ayrıca belirtilmiştir.

(c) Türk Hukuku Bakımından Bağlama Noktalarının Saptanması

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi ile Konsolosluk Görevleri Hakkında Avrupa Sözleşmesi'ne taraf değildir. Bununla beraber, kabul eden devlet ile Türkiye arasında konsolosluk sözleşmesi bulunmadığı takdirde, konsolosun o devlet ülkesinde göreceği noterlik görevinin konu ve kişi bakımından kapsamını saptarken, Viyana Sözleşmesinin hazırlık çalışmalarında Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından benimsenen açıklamada verilen örneklerle Avrupa Sözleşmesinin 15 inci maddesinde öngörülen bağlama noktalarından esinlenmemiz mümkündür. Ayrıca, bu konuda Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde benimsenen bağlama noktaları da örnek alınabilir. Ancak, konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinin kabul eden devlet ülkesinde hukuken hüküm ifade edip etmeyeceği sorunu bu devlet hukukuna bakılarak cevaplandırılacaktır.

Bu açıklamanın ışığı altında, Türk konsoloslarının, konsolosluk sözleşmesi bulunmayan hallerde, kabul eden devlet ülkesinde göreceği noterlik görevinin konu ve kişi bakımından kapsamı şöyle çizilebilir :

(i) Belgelendirilmesi istenen işlem Türkiye'de bulunan mallarla ilgili ise veya Türkiye'de hüküm ifade etmeğe matuf bulunuyorsa, Türk konsolosları, ilgili veya ilgililerin uyrukluğuna bakmaksızın, 1512 sayılı Noterlik Kanununda konsoloslar için öngörülen noterlik görevlerini görebileceklerdir.

(ii) İlgili veya ilgililerin münhasıran Türk uyruğu olmaları halinde, Türk konsolosları 1512 sayılı Noterlik Kanununda kendi-

leri için öngörülen noterlik işlemlerini yapabileceklerdir. Böyle bir işlemin kabul eden devlet ülkesinde hukuken geçerli olup olmayacağı bu devlet hukukuna bakılarak saptanacaktır.

(iii) Kabul eden devlet hukukunda bu konuda aykırı herhangi bir hüküm bulunmadığı takdirde, Türk konsolosları bir Türk uyruğu ile kabul eden devlet veya bir üçüncü devlet uyruğu arasındaki hukukî işlemleri de belgelendirebilecektir. 1512 sayılı Noterlik Kanununda konsolosun, tarafların uyrukluğuna bakımından karma nitelik taşıyan hukukî işlemleri belgelendiremeyeceğini belirten herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla, konsolosun bu nitelikteki noterlik işlemlerini yapıp yapamayacağı kabul eden devletin hukukuna bakılarak saptanacaktır.

(iv) Türk konsolosları, Türk makamları tarafından verilen belgelerle sair türkçe yazıların tasdik ve tercüme işlemlerini de, ilgilinin uyrukluğuna bakmaksızın, yapabileceklerdir.

II. KONSOSLOSUN YAPACAĞI NOTERLİK İŞLEMLERİNİN ŞEKLİ VE BU İŞLEMLERİN HÜKÜMLERİ

Konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinin şekli, gönderen devletin hukukuna tabidir : **Actor regit actum**. Bu kural «hukukî işlemler şekil bakımından yapıldıkları yer hukukuna tabidir» biçiminde özetlenebilen **locus regit actum** kuralına bir istisna teşkil eder.¹⁶

1512 sayılı Noterlik Kanununda **actor regit actum** kuralının benimsendiği görülmektedir. Gerçekten, Noterlik Kanununun 193 ve 72 nci maddeleri birlikte mütalâa olunduğu takdirde, şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır : Konsoloslar, ilgililerin istemi üzerine hukukî işlemleri noter sıfatıyla belgelendirirler. Belgelendirme Noterlik Kanununun Dokuzuncu Kısım hükümleri¹⁷ ile diğer kanunlar¹⁸ ve Noterlik Yönetmeliğinde gösterilen şekilde yapılır.

1. Noterlik Görevinin Görüleceği Yer

1512 sayılı Noterlik Kanununun 192 nci maddesine göre, «yabancı memleketlerde noterlik görevi bu Kanunun noterlik işlemlerine ilişkin hükümleri uyarınca **konsolosluk binası içinde** görülür.»

(16) Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususî Hukuku, c. II, Kanun İhtilâfları*, 6 ncı Baskı, Ankara, 1966, s. 113.

(17) Madde 72-108.

(18) Örneğin, Türk Ticaret Kanunu ve 213 sayılı Vergi Usûl Kanunu gibi.

Maddede kullanılan «konsolosluk binası» deyiminin dar olarak yorumlanmaması uygun olur. Bilindiği gibi, konsolosluk görevleri, konsoloslukların yanısıra, elçiliklerde konsolosluk şubeleri tarafından görülür. Hattâ, ayrıca konsolosluk açılmasına lüzum görülmeyen bazı ülkelerde, konsolosluk işlemleri münhasıran elçiliklerdeki konsolosluk şubeleri tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla, 192 nci maddeyi «yabancı memleketlerde noterlik görevi... konsolosluk binası içinde veya elçiliklerde konsolosluk şubelerinde görülür» biçiminde anlamak uygulamaya ve ihtiyaçlarımıza daha uygun düşecektir.

Noterlik Kanununun 193 üncü maddesi, noterlik görevinin daire dışında yapılabileceği halleri düzenleyen 83 üncü maddenin konsoloslar hakkında da uygulanacağını öngörmektedir. 83 üncü maddeye göre, noterler noterlik işlemlerini kural olarak dairelerinde yaparlar. «Şu kadar ki, işlemin dairede yapılması gecikmeye sebep olur veya başka bir zorluk arz ederse, sebebi iş kâğıtlarında gösterilmek suretiyle daire dışında da işlem yapılabilir.»

Görülüyor ki, Noterlik Kanununa göre, konsoloslar noterlik işlemlerini, kural olarak, dairelerinde yani konsolosluk binaları içinde veya elçiliklerdeki konsolosluk şubelerinde yaparlar. Ancak, işlemin dairede yapılması gecikmeye sebep olur veya başka bir zorluk arz ederse, konsolos noterlik işlemini daire dışında da yapabilir. Bu son halde, işlemin daire dışında yapılış nedeninin iş kâğıdında belirtilmesi gerekir.

Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinden ikisinde (Türk-Alman ve Türk-İtalyan Konsolosluk Sözleşmeleri), Akit Taraf konsoloslarının, ilgililer tarafından yapılacak beyanları tesbit etme işlemlerini, kançılara dışında bazı yerlerde yapabilecekleri öngörülmüştür. Bu yerler konsolosun ikametgâhı, ilgilinin ikametgâhı veya gönderen devletin bayrağını taşıyan gemiler olabilir. Diğer konsolosluk sözleşmelerinde bu konuda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

2. Noterlik İşlemlerinde Uyulması Gerekli Genel Hükümler

1512 sayılı Noterlik Kanununun 193 üncü maddesine göre, Dokuzuncu Kısımın «Noterlik İşlemlerinde Uyulması Gerekli Genel Hükümler» başlığını taşıyan Birinci Bölümünde yer alan 72 ilâ 83 üncü maddeler (77 nci madde hariç) konsoloslar hakkında da uygulanır. Kanunun 72 nci maddesine göre, konsoloslar noterlik işlemlerini re'sen değil de, ilgilinin veya ilgililerin istemi üzerine yapar-

lar. İlgili belgelendirme isteminde bulunan kişidir. Konsolos, noter sıfatıyla hareket ederken, iş yaptıracak kimselerin kimlik, adres ve yeteneğini ve gerçek isteklerini tamamen öğrenmekle yükümlüdür.

A. *İlgilinin Sağır, Kör veya Dilsiz Olması*

Noterlik Kanununun 73 üncü maddesine göre, konsolos noter sıfatıyla hareket ederken, ilgilinin sağır, kör veya dilsiz olduğunu anlarsa, noterlik işlemi iki tanık huzurunda yapılır. Kanun koyucu bu şekilde kişisel özellikleri bulunan ilgilileri korumak amacıyla noterlik işlemi yapılırken iki tanığın bulunmasını şart koşmuştur. Aynı maddede, ilgilinin dilsiz olması ve kendisi ile yazıyla anlaşma imkânının bulunmaması halinde, andlı tercümanın bulundurulacağı öngörülmüştür. Bu son halde, noterlik işleminin yapılması sırasında hem iki tanık hem de bir andlı tercüman bulundurulacaktır.

B. *İlgilinin Türkçe Bilmemesi*

Noterlik Kanununun 74 üncü maddesine göre, «ilgili türkçe bilmezse, andlı bir tercüman da bulundurulur.» Noterin yabancı dil bilmesi ve ilgili ile bu dilde konuşarak onun gerçek isteğini saptayabilmesi, noterlik işleminin yapılması için yeterli değildir. Noterlik Kanunu türkçe bilmeyen ilgililerin noterlik işlemlerinde andlı tercümanın bulundurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu hüküm noter sıfatıyla hareket eden konsoloslar hakkında da uygulanır.

C. *Yasaklılık Halleri*

Noterlik Kanununun yasaklılık hallerini düzenleyen 76 ve 78 inci maddeleri konsoloslar tarafından yapılan noterlik işlemlerinde de uygulanır. 76 ncı maddeye göre, konsoloslar aşağıdaki hallerde noterlik işlemine katılamazlar :

(i) «Kendisi bizzat ilgili ise veya bir ilgili onun vekili olarak hareket ediyorsa,

(ii) Aralarında evlilik birliği kalmamış olsa bile, ilgililerden birinin karı veya kocası ise,

(iii) İlgililerden biri ile aralarında sıhrî dahi olsa usul ve fûru veya kan hısımlığından üçüncü, sıhrî hısımlıkta ikinci derecede (bu dereceler dahil) civar hısımlığı veyahut evlât edinme ilişkisi varsa,

(iv) İlgililerden biri [konsolosun] kâtip veya hizmetlisi ise,

(v) İlgililerden biri aralarında iki, üç ve dördüncü numaralarda yazılı ilişki bulunan bir şahsın vekili olarak hareket ediyorsa,

(vi) Noterlik işlemi, kendi yararına veya aralarında iki, üç ve dördüncü numaralarda yazılı ilişkiler bulunan bir kimse yararına bir tasarrufu kapsıyorsa».

Konsolosun kendisini veya yakınlarını ilgilendiren noterlik işlemlerini yapıp yapamayacağı sorunu 1512 sayılı Noterlik Kanunundan önce yürürlükte olan 3456 sayılı Noter[lik] Kanununun uygulanması sırasında ortaya çıkmıştı. 3456 sayılı Noter[lik] Kanununun «Noterin İşlerini Yapamayacağı Kimseler» başlığını taşıyan (4166 sayılı Kanunla değişik) 63 üncü maddesi şöyleydi :

«Noterler kendilerinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla alâ-kadar oldukları işlerle, usul, fûru ve kardeş ve karı koca veya ücretli adamlarının ilgili buldukları işlere ait kâğıtları tanzim veya tasdik ve bu derecedeki akrabasını veya adamlarını muarîf ve vukuf ehli ve şahit olarak kabul edemezler. Ancak, yapılan akit muteber olup noter disiplin takibatına tabi tutulur. Noterin bu muamelesinden mutazarrır olan kimseler ayrıca noter aleyhine tazminat davası açabilirler.

Noterlerin kendilerine veya yukarıda yazılı akraba ve ücretli adamlarına ait akit ve mukaveleler, varsa diğer bir noter, yoksa noterin bağlı olduğu hukuk hakiminin tensip edeceği adliye memurlarından biri tarafından tanzim ve tasdik olunur.»

Aynı Kanununun 4 üncü maddesinde ise, yabancı ülkelerde noterlik işlerinin konsoloslar veya konsolosluk görevini gören memurlar tarafından yapılacağı öngörülmüştü. Uygulamada, noterlik işlerini yapan konsoloslarla konsolosluk görevini gören memurların 63 üncü maddede noterler için öngörülen yasaklara tabi olmaları kabul edilmişti.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 1512 sayılı yeni Noterlik Kanunu bu konuda açık hüküm getirmektedir. Gerçekten, 1512 sayılı Kanunun yukarıya çıkardığımız 76 ncı maddesinde sayılan yasaklılık hallerinden biri var olduğu takdirde, konsoloslar noterlik işlemini yapamazlar.

76 ncı maddenin 4 üncü bendinde öngörülen yasaklılık halinin konsoloslarca yapılan noterlik işlemlerinde ne şekilde yorumlanacağı sorunu oldukça önemlidir. Bu bende göre, ilgililerden biri noterin kâtip veya hizmetlisi ise, noter noterlik işlemini yapamaz. Bu bendin konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinde uygulanıp uygulanamayacağı konusunda iki farklı yorum akla gelmektedir :

(i) Bir yoruma göre, 4 üncü bendde öngörülen kâtip ve hizmetliler Noterlik Kanununun ilgili maddeleri (Madde 42 ilâ 48) uyarınca görevlendirilen kimselerdir. Konsolosların bu maddeler uyarınca görevlendirilen kâtip ve hizmetlileri bulunmamaktadır. Do-

layısıyla, 4 üncü bendde öngörülen yasaklılık hali konsolosların yapacakları noterlik işlemlerinde uygulanmaz. Kanunda, ayrıca, açık bir yasaklılık da öngörülmediği için, konsoloslar konsoloslukta çalışan diğer meslek memurları, idarî memurlar ve hizmetlilerin noterlik işlemlerini yapabileceklerdir.

(ii) Diğer bir yoruma göre, 4 üncü bendde öngörülen yasaklılık hali konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinde de uygulanır. Bu bend ile kanun koyucu, noter ile Noterlik Kanununun 42 nci maddesinde açıkça belirtildiği üzere noterin emri altında çalışan kâtip ve hizmetliler arasındaki yakın ilişkiyi göz önünde bulundurarak, noterin, bizzat emri altında çalıştırdığı kişilerin noterlik işlemlerini yapamayacağını öngörmüştür. Aynı yakın ilişki konsolosun maiyetinde çalışan diğer meslek memurları, idarî memurlar ve hizmetliler için de söz konusudur. Dolayısıyla, konsolosun, emri altında çalışan meslek memurları, idarî memurlar ve hizmetlilerin, bir başka deyimle, konsolosluk heyeti üyelerinin noterlik işlemlerini yapamaması gerekir.

Konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinde hukukî güvenin sağlanması bakımından ikinci yorumun Noterlik Kanununun amacına daha yakın olduğunu sanıyoruz.

Konsolos, Noterlik Kanununun 76 ncı maddesinde öngörülen yasaklılık halleri nedeniyle noterlik işlemini yapamadığı takdirde, söz konusu işlem yabancı ülkelerde hangi makam tarafından yapılacaktır? Noterlik Kanunu bu konuda herhangi bir hüküm getirmemektedir.

Oysa, Noterlik Kanunu Türkiye içinde görev gören noterler bakımından sorunu, 77 nci madde ile, şöyle düzenlemiştir: 76 ncı maddede öngörülen yasaklılık nedeniyle, «noterin yapamadığı noterlik işlemi o yerde başka bir noter yoksa, bu kanun hükümlerine göre, Asliye Hukuk Hakimi, o yerde Asliye Hukuk Hakimliği mevcut değilse, Sulh Hukuk Hakimliği tarafından yapılır.»

Noterlik Kanununun 193 üncü maddesi, haklı olarak, 77 nci maddenin konsoloslar hakkında uygulanamayacağını öngörmektedir.

76 ncı maddede öngörülen yasaklılık nedenleriyle konsolosun noterlik hizmetlerinden yararlanamayan ilgili, o ülkede noterlik görevini gören mahalli makamlara veya en yakın Türk konsolosluğuna baş vurarak hukukî işlemini belgelendirebilir. Özellikle, yabancı ülkede hüküm ifade etmek üzere belgelendirilmesi istenen hukukî işlemler için mahallî noterlik hizmetlerinden yararlanmak,

bazı hallerde, ilgili bakımından daha uygun olabilir. Buna karşılık, Türkiye'de hüküm ifade etmek üzere belgelendirilmek istenen hukukî işlemler bakımından aynı şey söylenemez. Mahallî noterlik makamlarınca belgelendirilen böyle bir hukukî işlemin Türkiye'de resmî belge olarak hüküm ifade edebilmesi için **imza ve mühür onaylaması (légalisation)** adı verilen ayrı bir işlemin yapılması gereklidir. (Bk. Noterlik Kanunu Madde 195 ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Madde 296.)

Hukukî işlemin en yakın bir Türk konsolosluğuna gidilerek orada belgelendirilmesi veya mahalli makamlarca belgelendirildikten sonra imza ve mühür onaylaması (**légalisation**) işlemine tabi tutulması, ilgili için zaman ve para kaybına yol açacak niteliktedir. Acaba, 76 ncı maddedeki yasaklılık hallerini uygularken, noterlik işleminin hukukî sıhhatinin maddede öngörülen nedenlerle bozulmaması kaydıyla, maddenin ilgili lehine geniş olarak yorumlanması ve böylece ilgiliye kolaylık tanınması mümkün müdür?

Böyle bir yorum, 5 Mayıs 1972 tarihinde yürürlükten kalkan 3456 sayılı Noter Kanununun 4166 sayılı Kanunla değişik 63 üncü maddesinde öngörülen yasaklılık halleri ile ilgili olarak, Dışişleri Bakanlığı Birinci Baş Hukuk Müşavirliği tarafından yapılmıştır. Baş Hukuk Müşavirliğinin 16.10.1967 tarihli mütalâasının konu ile ilgili olan kısmı şöyledir :

«Yabancı memleketlerde noterlik işlerini ifa eden konsolos veya konsolosluk vazifesini gören memurlarımız, 3456 sayılı kanunun muaddel 63. maddesinin 1. fıkrası sarıh hükmü mucibince kendilerinin, yakınlarının ve ücretli adamlarının noterlik muamelelerini yapmadıkları gibi, ekseri ahvalde yabancı memlekette başkaca konsolosluğumuz olmaması veya mevcut konsolosluklarımızın görev çevrelerinin geniş tutulmaları sebepleriyle, 63. maddenin 2. fıkrası gereğince muamele yapmak imkânından da mahrum bulunmaktadır. Bu durumun ise, mezkûr memurlarımız ile yakınlarının mevcut haklarını dahi kaybetmelerine sebep olabileceği düşünülmektedir.

Bu itibarla, yabancı memleketlerde noterlik işlerini yapan konsolos veya konsolosluk vazifesini gören memurlarımızın, 3456 sayılı Kanunun muaddel 63. maddesinin 1. fıkrası mucibince, kendilerinin, yakınlarının ve ücretli adamlarının noterlik muamelelerini yapamamaları ve aynı maddenin 2. fıkrasında zikredilen yollara başvurmak imkânından da mahrum bulunmaları halinde; konunun yeni Noterlik Kanununda bir çözüm şekline bağlanmasına intizaren, mezkur işlemlerin, konsolos veya konsolosluk vazifesi gören memurun yokluğunda kendisine vekâlet etmekle görevli memur tarafından, engel sebep açıklanmak suretiyle, yapılmasının Adalet Bakanlığınca da kanunî sakınca görülmeyen, bir hal çaresi teşkil edeceği düşünülmektedir.

Netice olarak, yabancı memleketlerde noterlik işlerini yapan

konsolos veya konsolosluk vazifesini gören memurlarımız, 3456 sayılı Kanunun muaddel 63. maddesinin 1. fıkrasında hükme bağlanan yasaklılık halleriyle karşılaştıkları takdirde, işlemin konsolos veya konsolosluk vazifesini gören memurumuzun yokluğunda, kendisine vekâlet etmekle görevli memur tarafından, engel sebep açıklanmak suretiyle, yapılmasının tatbikatta karşılaşılan güçlükleri bertaraf edecek bir çözüm yolu olacağı mütalâa edilmektedir.»¹⁹

Bu yorumun 1512 sayılı Noterlik Kanununun 76 ncı maddesinde öngörülen yasaklılık hallerinden bazıları için de kabul edilmesi düşünülebilir mi? Noterlik işlemlerinde bulunması gereken hukukî güvenin zedelenebileceği gerekçesi ile, yukarıya çıkardığımız bu yorumun kabul edilemeyeceği kanısındayız. Noterlik Kanunu, noter için 76 ncı maddede belirtilen yasaklılık hallerinde, noterlik işleminin imza yetkisine sahip stajyer, başkâtip veya kâtip tarafından yapılabileceği hususuna değinmeden, o yerde başka bir noter yoksa, söz konusu işlemin hukuk hakimi tarafından yapılacağını öngörmektedir. Bir başka deyimle, noter ile imza yetkisine sahip stajyer, başkâtip ve kâtip arasındaki yakın ilişkiyi göz önünde bulunduran kanun koyucu, noterlik işleminde bulunması gereken hukukî güveni zedelememek düşünmesiyle, imza yetkisine sahip memurlardan hiç söz etmemiş ve 77 nci maddede öngörülen usûlü kabul etmiştir. Ayrıca, Kanunun 36 ncı maddesine göre, imza yetkisi noter tarafından kendisine yardım edilmek üzere verilir. Bu amaçla verilen imza yetkisinin 76 ncı maddede öngörülen yasaklılık hallerini bertaraf etmek amacıyla kullanılması düşünülemez.

76 ncı maddenin uygulanmasında, noterin imza yetkisi verdiği stajyer, başkâtip ve kâtip için ileri sürülen mülâhazalar, konsoloslukta imza yetkisine sahip meslek memurları için de geçerlidir. Gerçekten, konsolosluk heyeti başkanı ile kendisine imza yetkisi verilen meslek memuru arasındaki amir-memur ilişkisi, imza yetkisine rağmen, devam etmektedir. 76 ncı maddede öngörülen yasaklılık hallerinden birinin konsolosluk heyeti başkanı bakımından varlığı halinde, noterlik işleminin konsolosluk heyeti başkanının maiyetinde bulunan ve imza yetkisine sahip olan meslek memuru tarafından yapılabileceğini kabul etmek, amir-memur ilişkileri bakımından sakıncalı olduğu gibi, noterlik işleminde bulunması gereken hukuki güveni de zedeleyecek niteliktedir.

(19) Dışişleri Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği'nin 16.10.1967 tarih ve 67/297 sayılı müzekkeresi için bk. T.C. Dışişleri Bakanlığı Kons. ve Muh. H.D.Gn.Md. 125. 467 Kons/4-3, Talimat II, *Noterlik İşleri Hakkında Toplu Talimat*, Ankara, 2 ocak 1970, Ek 5, s. 14-16.

76 ncı maddede öngörülen yasaklılık halleri tanık, tercüman ve bilirkişiler hakkında da uygulanır. Tanık, tercüman ve bilirkişiler, söz konusu yasaklılık hallerinden biri kendileri bakımından var olduğu takdirde, noterlik işlemine katılamazlar.

Noterlik Kanununun 78 inci maddesinde, tanıklar için, ayrıca, dört yasaklılık nedeni daha öngörülmüştür. Bu maddeye göre, (i) reşit olmayanlar, (ii) mahcurlar, (iii) Hukuk Yargılama Usulü Kanununa göre andlı tanık olarak dinlenmeleri mümkün olmayanlar, (iv) noterin kâtip ve hizmetlileri noterlik işlemlerinde tanık olamazlar. Kanunun 193 üncü maddesi gereğince 78 inci madde konsolosların yapacakları noterlik işlemlerinde de uygulanır.

78 inci maddenin uygulanması ile ilgili olarak bazı sorunların tartışılması gerekmektedir :

(i) Belgelendirme işlemine katılan tanık yabancı olduğu takdirde, noter sıfatıyla hareket eden konsolos, bu tanığın reşit olup olmadığını hangi hukuka bakarak saptayacaktır? Bir yoruma göre, maddede kullanılan «reşit olmayanlar» deyimini ile kanun koyucu Türk Medenî Kanununa göre reşit olmayanları kastetmektedir. Noterlik işlerinde **actor regit actum** kuralı uygulanır. Dolayısıyla, «reşit olmayanlar» deyiminin Türk Medeni Kanununa bakılarak nitelendirilmesi gerekir. Diğer bir yoruma göre, maddede kullanılan «reşit olmayanlar» deyimini, tanık yabancı olduğu takdirde, kendi kişisel hukukuna bakılarak nitelendirilmelidir. Bir başka deyimle, bu konuda, yabancı tanığın millî hukukuna, tanık vatansız ise, ikametgâhı hukukuna bakılır. Kişisel durumun saptanmasında hukukların çatışması kuralına yer veren bu ikinci görüşün daha isabetli olduğu kanısındayız.

(ii) Benzer bir sorun maddede kullanılan «mahcurlar» terimini nitelendirirken de ortaya çıkacaktır. Gerçekten, noterlik işlemine tanık olarak katılacak olan Türk ya da yabancı hakkında daha önce yabancı vesayet makamları tarafından verilmiş bir hacir kararı mevcut olduğu takdirde, noterlik işlemini yapan konsolos bu kimseyi tanık olarak dinleyebilecek midir? Bu konuda, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ile ilgili genel hükümlere uyulması gerektiği kanısındayız.

Bir Türk vatandaşının kişisel durumu (*statut personnel*) hakkında yabancı mahkeme tarafından verilmiş olan bir karar Türk hukukunda tanınmaz. Zira, Türk hukukuna göre, Türklerin kişisel durumu (*statut personnel*) ile ilgili davâlarda Türk mahkemeleri *münhasır* yetkiye sahiptir. Dolayısıyla, bir Türk hakkında yaban-

cı vesayet makamları tarafından verilmiş olan hacir kararı, Türk hukukunca tanınmayacaktır.²⁰ Buna karşılık, yetkili yabancı vesayet makamlarınca bir yabancı hakkında verilmiş olan hacir kararının, savunma hakkının ihlal edilmemiş olması, Türk esas kanunlarına, kamu hukuku kurallarına ve kamu düzenine aykırı bir hüküm ihtiva etmemesi şartıyla, Türk hukukunda tanınacağı kabul edilmektedir.²¹

(iii) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre andlı tanık olarak dinlenmeleri mümkün olmayanlar da noterlik işlemine tanık olarak katılamazlar. Kimlerin andlı tanık olarak dinlenmeyeceği Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 247 nci maddesinde gösterilmiştir.

Bu maddeye göre, aşağıdaki kişiler andsız (yeminsiz) dinlenir :

1. İstima esnasında on beş yaşını ikmal etmeyenler.
2. Kuvayı akliyye ve fehmiyyelerinin tekemmül edememesinden veya hal-i zaafta bulunmasından dolayı yeminin mahiyet ve manasını kâfi derecede takdir edemeyenler .
3. Müddet-i cezaiyyeleri içinde hidemat-ı âmmeden memnu bulunanlar.
4. 245 inci maddenin 1-3 numaraları ve 246 ncı maddenin 1-2 numaraları mucibince şهادetten imtina hakları olup da işbu haklarını istimal etmeyenler.
5. Bir tarafın davâyı kazanmasında hukukî menfaati olan kimseler.
6. Şahadet zamanında iki taraftan birinin evinde veya ticarethanesinde infak ve iâşe veya istihdam olunanlar.

Öte yandan, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 245 inci maddesinin 1 ilâ 3 numaraları ile 246 ncı maddesinin 1-2 numaralarında sözü edilen kişiler şunlardır :

245 inci maddede sözü edilen kişiler :

1. İki taraftan birinin nişanlısı,

(20) Aysel Çelikel, *Ahkâm-ı Şahsiye Konusundaki Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması (Türk Hukukuna Göre)*, Doktora Tezi, İstanbul, Hukuk Fakültesi Yayını, 1963 s. 72-73; Erdoğan Göger, *Devletler Hususî Hukuku (Kanunlar İhtilâfı)*, 2 nci bası, Ankara, 1971, s. 340; Vedat Raşit Sevig, *Hukuk ve Ticaret Davâlarında Türk ve Yabancı Mahkemelerinin Devletler Hususî Hukuku Bakımından Yetkisi*, İstanbul, Hukuk Fakültesi Yayını, 1963, s. 196; Tuğrul Arat, «Yabancı İlâmların Tanınması ve Tenfizi», XXI *AÜHFD* (1964), No. 1-4, s. 421-527, s. 481 de.

(21) Bununla beraber, genel olarak tanıma şartları bakımından, doktrinde tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Karş. Berki, *op. cit.*, s. 349; Göger, *op. cit.*, s. 341-342; Arat, *op. cit.*, s. 480-483; Sevig, *op. cit.*, s. 196; Çelikel, *op. cit.*, s. 73-77; Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukukunda Nafaka*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, 1967, s. 139-144.

2. Aralarında evlilik rabıtası mürtefi olsa bile iki taraftan birinin karı veya kocası,
3. İki taraftan birinin neseben veya sebeben usul ve fūruu yahut üçüncü dereceye kadar neseben veya kendisiyle sıhrîyet hasıl olan evlilik rabıtası mürtefi olsa bile ikinci dereceye kadar sebeben civar hısımları ve aralarında evlatlık rabıtası bulunanlar.

Yukarıda 2 ve 3 no.lu başlıklar altında sözü edilen kimseler, Noterlik Kanununun noterlik işlemine katılacak tanıklar için de uygulanan 76 ncı maddesinin 2 ve 3 üncü bendlerinde aynen zikredilmiştir. Ancak, 3 no.lu başlık altında sözü edilen sıhrî hısımlar bakımından «evlilik bağı kalkmış olsa bile» cümleciği 76 ncı maddenin 3 üncü bendinde bulunmamaktadır. Bu durumda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uyarınca, ikinci dereceye kadar sıhrî hısımlar (bu derece dahil), evlilik bağı kalkmış olsa bile, andlı tanık olarak dinlenemeyecekleri için, Noterlik Kanununun 78 inci maddesinin 3 no.lu bendi gereğince, noterlik işlemine de tanık olarak katılamayacaklardır.

246 ncı maddede sözü edilen kişiler :

1. Şهادeti kendisine, yahut yukarıki maddenin (Madde 245) 1-3 numaralarında gösterilen hısımlarından birine doğrudan doğruya malî bir zararı mucip ise,
2. Şهادeti kendisinin veya yukarıki maddenin (Madde 245) 1-3 numaralarında gösterilen hısımlardan birinin şeref ve haysiyetlerini ihlâl ve haklarında takibat-ı cezaiyye icrasını istilzam eylerse.

Bu kişiler de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunununa göre, andlı tanık olarak dinlenemeyecekleri için, noterlik işlemine tanık olarak katılamazlar.

(iv) Noterlik Kanununun 78 inci maddesinin 4 üncü bendine göre, noterin kâtip ve hizmetlileri de noterlik işlemine tanık olarak katılamazlar. Noterin kâtip ve hizmetlileri ile ilgili bir başka yasaklılık halini incelerken de belirtildiği üzere,²² konsoloslar tarafından yapılan noterlik işlemlerinde «noterin kâtip ve hizmetlileri» deyimini, konsolosun emri altında çalışan meslek memurları, idari memur ve hizmetliler, bir başka deyimle konsolosluk heyeti üyeleri ya da konsolosluk heyeti personeli olarak anlamak Noterlik Kanununun amacına daha uygun düşmektedir. Dolayısıyla, konsolosluk heyeti başkanının emri altında çalışan meslek memurları, idarî memurlar ve hizmetliler konsolosluk heyeti başkanının yapacağı noterlik işlemlerine tanık olarak katılamayacaklardır.

Bu kişilerin, tercüman veya bilirkişi sıfatıyla konsolosun yapacağı noterlik işlemlerine katılmalarında kanunen herhangi bir engel bulunmamaktadır.

(22) Bk. yukarıda s. 21-22.

Ç. *Noterlik İşlemlerinde Çıkıntı, Değiştirme, Fesih, İptal ve Düzeltmeler*

Noterlik Kanununun, noterlik işlemlerinde çıkıntı, değiştirme, fesih, iptal ve düzeltmelerde izlenecek şekli düzenleyen 81 inci maddesi konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinde de uygulanır. Bu maddeye göre, noterlik işlemlerinde el yazısı ile çıkıntı yapılamaz ve ilgilinin imzasını ve noterin onayını taşımayan çıkıntılar da geçerli değildir. Kanunda açıkça belirtilmemiş olmasına rağmen, kelime ya da satır iptalinde de ilgilinin imzası ve noterin onayı gereklidir. Öte yandan, noterlik işlemi tamamlandıktan sonra, bu işlemin değiştirilmesi veya fesih ve iptali veyahut önceki işin nitelik ve değeri değişmemek şartile düzeltilmesi, önceki işlemin yapıldığı şekilde yeni bir işlemle yapılır. Her iki işlem arasında bir bağ kurmak amacıyla, önceki işleme ait belge konsoloslukta bulunuyorsa, bu belgeye ikinci işlemin tarih ve numarası yazılır. Birinci ve ikinci işlem aynı konsoloslukta yapılmamışsa, konsolos yeni işleme ait kağıdın bir nüshasını, gerekli açıklamayı yaparak ilk işleme ait kağıda bağlanması için o işlemi yapan noterliğe veya noter sıfatıyla bu işlemi yapan konsololuğa gönderir.

İlk işlemin yabancı bir noterlikte yapılmış olması halinde durum ne olacaktır? Yabancı noterlikte yapılmış olan bir işlemin değiştirilmesi, fesih ve iptali veyahut nitelik ve değeri değişmemek şartıyla düzeltilmesi ilgili tarafından istendiği takdirde, konsolos ilgilinin istediği ikinci işlemi noter sıfatile yapacak mıdır? Bu soruya olumlu cevap verilmesi gerektiği kanısındayız. Ancak, ikinci işlemin yapılabilmesi için, her şeyden önce, yabancı noterlikte yapılan birinci işlemin altına ülkenin yetkili mercii tarafından konulan imza ve mührün o ülkede görev gören konsololuğumuzca onaylanması (**légalisation**) gereklidir.

Öte yandan, ikinci işlemin şekli konusunda şu sorun ortaya çıkmaktadır. Noterlik Kanununun 81 inci maddesinin 2 nci fıkrası yeni işlemin önceki işlemin yapıldığı şekilde yapılacağını öngörmüştür. Bu hüküm ilk işlemin yabancı noterlikte yapılmış olması halini de kapsamakta mıdır? Yabancı hukuka göre imza onaylaması şeklinde yapılması öngörülen bir noterlik işleminin Türk hukukuna göre, (re'sen) düzenleme şeklinde yapılması zorunlu olabilir. (Örneğin, bk. Noterlik Kanunu Madde 89.) Böyle bir durumda, yabancı noterlikte imza onaylaması şeklinde yapılan ilk noterlik işleminin değiştirilmesi, fesih ve iptali veya düzeltilmesi ilk işlemin yapıldığı şekil olan onaylama şeklinde mi, yoksa Türk hukukunca uyulması zorunlu olan düzenleme şeklinde mi olacaktır?

81 inci maddenin ikinci fıkrası hükmünün, ilk işlemin yabancı bir noterlikte yapılmış olması halini kapsamadığı kanısındayız. Bu fıkra hükmü, her iki işlem de Türk noterleri veya noter sıfatıyla hareket eden Türk konsolosları tarafından yapıldığı takdirde, uygulanır. İlk işlem yabancı noterlikte yapıldığı takdirde, bunun değiştirilmesi, fesih ve iptali veya düzeltilmesi için yapılacak olan ikinci işlemin şekli, yabancı hukuka değil de, Türk hukukuna bakılarak saptanmalıdır.

81 inci maddenin üçüncü fıkrasına göre, ikinci işlemi yapan noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos, bu işleme ait kâğıdın bir nüshasını, gerekli açıklama yapılarak ilk işleme bağlanması için, ilk işlemi yapan noterliğe veya konsololuğa gönderir. İlk işlemi yapan makam yabancı noterlik olduğu takdirde, ikinci işleme ait kâğıdın bir nüshası söz konusu yabancı noterliğe gönderilecek midir? Aslında, noterlik işlemlerinde hukukî güvenin tam olarak gerçekleştirilmesi bakımından, bu soruya olumlu cevap verilmesi uygun olur. Ancak, bu konuda, noterler (noter sıfatıyla hareket eden konsoloslar dahil) arasında karşılıklı yardımlaşmanın uluslararası planda ne şekilde gerçekleştirileceği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

D. Başkaları Adına İşlem Yaptırıcılardan Aranacak Belge

Noterlik Kanununun 79 uncu maddesine göre, «vekil, veli, vasi, kayyım, mümessil ve mirasçı sıfatıyla veya şirket ve dernek gibi tüzel kişiler adlarına noterlik işlemi yaptırmak isteyenler, sıfat ve yetkilerini ve işlemi yapmağa izinli olduklarını bildirir belge göstermekle yükümlüdürler.» 79 uncu madde konsolos tarafından yapılacak noterlik işlemlerinde de uygulanır (Madde 193). Böyle bir belgenin, yabancı hukuka göre düzenlenmiş olması halinde, noter ya da noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından tanınıp tanınmayacağı sorunu, özellikle kişisel duruma (**statut personnel**) ilişkin konularda önem kazanır. Örneğin, yabancı mahkeme tarafından hakkında hacir kararı alınmış olan bir Türk vatandaşının vasisi, bu sıfatla bir işlemi belgelendirmek istediği takdirde, ilgilinin vasi olduğunu gösteren belgenin, dolayısıyla söz konusu yabancı mahkeme kararının Türk hukukunca tanınıp tanınmayacağı sorunu ortaya çıkar. Görülüyor ki, 79 uncu maddede öngörülen belgenin takdirinde, bazen yabancı mahkeme kararlarının tanınmasına ilişkin genel hükümlere başvurulması gerekecektir.

79 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre, iş kâğıdına belgenin gösterildiği yazılır. Belgenin işlemle ilgili kısımlarını ve nereden,

hangi tarih ve numara ile verilmiş olduğunu gösteren birer örneği, noterlik işleminin gerek ilgisine verilecek gerekse dairede saklanacak asıl ve örneklerine bağlanır. Bunun için ayrıca harc ve vergi alınmaz.

E. Fotoğraf Yapıştırılması

Noterlik Kanununun 80 inci maddesinde ilgilinin fotoğrafının yapıştırılması zorunlu olan işlemlerin yönetmelikte gösterileceği öngörülmüştür. Bu yönetmelik halen çıkarılmamıştır. Öte yandan, maddenin ikinci fıkrasında, yönetmelikte belirtilecek haller dışında da, notere veya noter sıfatıyla hareket eden konsolosa, noterlik işlemine ait kâğıda ilgilinin fotoğrafını yapıştırma imkânının tanındığı görülmektedir. Gerçekten, noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos, işlemin niteliği, ilgilinin durumu ve kimliği bakımından gerekli görür veya ilgili isterse, noterlik işlemine ait kâğıda ilgilinin fotoğrafı yapıştırılabilir.

3. Noterlik İşlemlerinin Yapılış Şekilleri

Noterlik Kanununun noterlik işlemlerinin yapılış şekillerini düzenleyen 84 ilâ 108 inci maddeleri konsolos tarafından yapılacak noterlik işlemlerinde de uygulanır (Madde 193). Bu maddelerde noterlik işlemlerinin yapılış şekilleri dört ana başlık altında toplanmıştır :

A. Düzenleme

Noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos kanunda öngörülen bazı işlemleri **düzenleme** şeklinde yapmak zorundadır. Noterlik Kanununun 89 uncu maddesine göre, «niteliği bakımından tapuda işlem yapılmasını gerektiren sözleşme ve vekâletnamelerle, vasiyetname, mülkiyeti muhafaza kaydı ile satış, gayrimenkul satış vadi, vakıf senedi, evlenme mukavelesi, evlât edinme ve tanıma, mirasın taksimi sözleşmesi ve diğer kanunlarda öngörülen sair işlemler noter tarafından bizzat düzenlenir. 84 üncü maddeye göre, hukukî işlemlerin noter tarafından düzenlenmesi bir **tutanak** şeklinde yapılır.

Bu tutanağın

1. noterin adı ve soyadı ile noterliğin ismini,
2. işlemin yapıldığı yer ve tarihi (rakam ve yazı ile),
3. ilgilinin ve varsa tercüman, tanık ve bilirkişinin kimlik ve adreslerini,
4. ilgilinin hakiki arzusu hakkındaki beyanını,
5. işleme katılanların imzalarını ve noterin imza ve mührünü taşıması gereklidir. (Madde 84).

Noterlik Kanununun 85 inci maddesine göre, «tutanak, [ayrıca], noterin ilgiliyi tanıyıp tanımadığını, tanımıyorsa, ilgilinin kişiliği hakkında ne yolda kanı sahibi olduğunu gösterir kayıtları taşır. Noter böyle bir kanıya ulaşamaz ve işlemin yapılması da istenirse, keyfiyet ve kimliğin tesbiti için getirilen ispat vasıtası yazılır.»

Tutanağa ilgilinin gerçek isteği hakkındaki beyanı yazıldıktan sonra, tutanak, okuması için, ilgiliye verilir. İlgili tutanağı okur. İçindekiler isteğine uygun ise bu husus da tutanağa yazılır. Daha sonra, tutanak ilgili tarafından imzalanır (Madde 86).

İlgilinin okuma ve yazma imkânına sahip olmaması halinde noterlik işlemi iki tanık huzurunda yapılır. İlgili iki tanık huzurunda isteğini notere veya noter sıfatıyla hareket eden konsolosa bildirir. Noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos bu beyanı yazdıktan sonra tutanak okunur. İlgili ve tanıklar, beyanın aynen yazıldığını ifade ettikten ve bu husus tutanağa geçirildikten sonra, altını imza ederler (Madde 87). Maddede, işlemin tanık huzurunda yapılmasını emreden diğer kanunların hükümleri saklı tutulmuştur.

İlgili beyanında bir belgeye dayanır ve bu tutanağa bağlanırsa, o belge tutanağın ayrılmaz bir parçası sayılır (Madde 88).

Tutanak şeklinde hazırlanan iş kâğıdının aslı noterlik ya da konsolosluk dairesinde saklanır ve örneği ilgisine verilir. 88 inci madde uyarınca tutanağa bağlanan belgenin örneğinin verilmesi ilgilinin isteğine bağlıdır.

B. Onaylama

Noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos, hukukî işlemi bizzat düzenleme yerine, hukukî işlemin altındaki imzanın, imzayı atan şahsa ait olduğunu bir serhle belgelendirebilir. Bu noterlik işlemine **onaylama** adı verilir. İmzası onaylanan iş kâğıdının aslı ilgisine verilir ve imzalı bir örneği de dairede saklanır. Bu örnek harca tabi değildir (Madde 90). Onaylama işleminin yapılabilmesi için imzanın noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos huzurunda atılması şart değildir. İlgili, daha önce atmış olduğu imzanın kendisine ait olduğunu noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos huzurunda kabul ettiği takdirde de onaylama işlemi yapılır.

Onaylama serhinin

1. işlemin yapıldığı yer ve tarihi (rakam ve yazı ile),
2. ilgilinin kimliğini ve adresini,
3. noter ilgiliyi tanımıyorsa, kimliği hakkında gösterilen ispat belgesini,
4. imza huzurda atılmışsa bu hususu, imza dışarda atılıp da huzurda ilgili, imzanın kendisine ait olduğunu kabul etmemişse bu husustaki beyanını,

5. işleme katılanların imzalarını ve noterlik imza ve mührünü taşıması gereklidir (Madde 92).

Noterlik Kanununun onaylama ile ilgili 90 ilâ 93 üncü maddeleri mühür, tarih, parmak izi veya imza yerine geçen el işaretinin noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından onaylanmasında da kıyasen uygulanır (Madde 93).

C. Örnek Verme

(a) Noter veya Noter Sıfatıyla Hareket Eden Konsolos Tarafından Yapılan İşlemlerin Örnekleri

Noterlik Kanununun 94 üncü maddesine göre, noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından yapılan işlemlerin örnekleri ancak ilgililerine, yani bizzat bu işlemin belgelendirilmesini isteyen kişilere, bunların kanunî mümessil veya vekillerine yahut da mirasçılara verilir. Maddenin üçüncü fıkrası, vasiyetnameler için daha da kısıtlayıcı bir hüküm getirmektedir. Buna göre, Türk Kanun-u Medenisi hükümlerine göre açılmadıkça, vasiyeti yapandan veya vekilinden başkasına vasiyetnamelerin örneği verilemez. Vasiyetnameyi yapanın vekiline örnek verilebilmesi için, vekilin bu konuda özel yetkiyi kapsıyan noterlikten onaylı vekâletnameye sahip olması gereklidir.

Bazı hallerde, noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından yapılan noterlik işlemlerinin örneklerini istemeye yetkili olan kişiler, Türkiye'deki herhangi bir noterliğe veya yurt dışında da Türk konsoloslughuna baş vurarak, söz konusu noterlik işleminin örneğini, bu işlemi yapan noterlik ya da konsolosluktan getirebilirler. Gerekli masraf örnek istemeye yetkili olan kişi tarafından ödenir.

Noterlik işlemlerinin örnekleri, kural olarak, ilgililerine, bunların kanunî temsilcileri ile vekillerine veyahut mirasçılara verilir. Bunlar dışındaki kişilere noterlik işlemlerinin örneklerinin verilmesi hakimnin iznine bağlıdır. İzin konusunda, yurt içinde noterin bağlı bulunduğu Asliye Hukuk veyahut münferit Sulh Haki mi yetkilidir. Örneklerin konsolosluklarda düzenlenen evraka ait olması halinde, izin, örneği isteyen kişinin Türkiye'deki son ikametgâhı mahkemesince, son ikametgâhın tesbit edilemediği hallerde ise, Ankara Asliye Hukuk Mahkemesince verilir. Bu izin hiç bir harc ve vergiye tabi değildir (Madde 95).

(b) İlgilinin Getirdiği Her Çeşit Kâğıdın Örneğini Çıkarma

Noterlik Kanununun 96 nci maddesine göre, ilgili, getirdiği her çeşit kâğıdın tamamının veya bir kısmının örneğinin çıkarılmasını istediği takdirde, noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos aslındaki şekli korumak şartıyla, söz konusu kâğıdın tamamını veya istenilen kısmını aynen yazar ve ilgiliye istediği kadar örnek verir. 97 nci maddeye göre, çıkarılan örneklerden biri ilgiliye imza ettirilerek dairede saklanır. Öte yandan, ilgiliye verilecek örneklere bir örneğin dairede saklandığı yazılır. Kâğıdın aslı, üzerine örnek çıkarıldığına dair gerekli şerh düşürülerek mühürlendikten sonra, ilgisine geri verilir.

Noterlik Kanunu fotokopi ve benzeri usullerle de örnek çıkarılabileceğini kabul etmiştir (Madde 98). Kağıdın aslında bir bozukluk var ise, bunun için tasdik şerhinde açıklama yapılır. Örneğin dairede saklanması konusunu düzenleyen 97 nci madde hükmü, örneğin fotokopi ve benzeri usullerle çıkarılması halinde de uygulanır.

Noterlik Kanununun 99 uncu maddesine göre, örneği verilmesi istenen kağıt yabancı dilde yazılmışsa, önce türkçeye çevrilir, sonra örnek verme konusunu düzenleyen Dördüncü Bölüm (Madde 94-99) hükümlerine göre örnek çıkarılır, her örneğe tercümesi iliştilir ve bu yolda şerh verilir.

Hükûmetin hazırladığı teklifte Noterlik Kanununun 99 uncu maddesinin konsoloslar hakkında uygulanmayacağı öngörülmüştü. Tasarıyı inceleyen Millet Meclisi Geçici Komisyonu, 193 üncü maddede konsoloslar hakkında uygulanacağı belirtilen maddeler arasına 99 uncu maddenin de eklenmesini kararlaştırdı.²³ Böylece, 193 üncü madde, Geçici Komisyon tarafından değiştirilen şekli ile kanunlaştı.

D. Diğer İşlemler

Bu başlık altında, noterlik işlemlerinin, düzenleme, onaylama ve örnek verme dışında kalan, yapılış şekilleri ele alınacaktır.

(a) Tesbit İşleminin Şekli

Konsolos Noterlik Kanununun 61 inci maddesinde öngörülen tesbit işlemini tutanak şeklinde yapar (Madde 102).

(23) *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, c. 18, Dönem 3, Toplantı 2, 180. Birleşim, (18 ekim 1971), S. Sayısı 130, s. 103.

Bu amaçla düzenlenecek tutanak

1. tutanağın düzenlendiği yeri ve tarihi (rakam ve yazı ile),
2. ilgilinin kimliği ve adresini,
3. ilgili noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından tanınmıyorsa, hakkında getirilen ispat belgesini,
4. tutanağın konusunu,
5. ilgilinin, varsa tercüman, bilirkişi ve tanıkların imzaları ile konsolosun imza ve mührünü kapsar.

Konsoloslar «saklanmak veya bir şahsa verilmek üzere getirilen emanetleri» noter sıfatıyla muhafaza edemeyecekleri için, Noterlik Kanununun 101 inci maddesinin ikinci fıkrası ile 102 nci maddesinin 62 nci maddeye atıfta bulunan hükümleri konsoloslar hakkında uygulanmaz.

(b) Çevirme İşlemi

Noterlik Kanununun 103 üncü maddesine göre, bir dilden diğer bir dile veya bir yazıdan diğer bir yazıya çevirme halinde, noter veya noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından metnin altına bir şerh verilir. Bu şerhin altına, noter veya konsolos tarafından tarih yazılıp imzalanarak mühürlenmesi gereklidir. Çevirme işleminde yeminli tercüman kullanılmış ise, şerhte tercümanın kimliği ve adresi de açıkça belirtilir. 104 üncü maddeye göre, ilgilinin bulunduğu yerde noterlikçe veya konsoloslukça çevirme işlemi yapılamıyor ise, o noterlik veya konsolosluk aracılığı ile bir başka yerdeki noterlik veya konsoloslukta çevirme işlemi yaptırılabilir.

(c) Ticarî Protesto

Noterlik Kanununun 105 inci maddesine göre, kabul etmeme veya ödememe protestosu Türk Ticaret Kanununda yazılı hükümlere göre yapılır.

Türk Ticaret Kanununun 627 nci maddesine göre, protesto noterlikçe düzenlenir. Noterlik Kanununun 193 üncü maddesi delalette kabul etmeme ve ödememe protestosunun konsolosluklarca da düzenlenmesi mümkündür. Türk Ticaret Kanununun 628 inci maddesine göre, protesto.

1. protestoyu çeken ve kendisine protesto çekilen kimselerin ad ve soyadlarını veya ticaret ünvanlarını,
2. kendisine protesto çekilen kimsenin, poliçeden doğan taahhüdünü yerine getirmeğe davet edildiği halde taahhüdünü yerine getirmemiş veya kendisi bulunamamış yahut ticaret yerinin veya meskeninin tesbit edilememiş olduğuna dair şerhi,

3. sözü geçen davetin yapıldığı veya davet teşebbüsünün akim kaldığı yer ve güne ait bir şerhi,
4. protestoyu tanzim eden moterin (veya noter sıfatıyla hareket eden konsolosun) imzasını ihtiva eder.

(ç) İhtarname ve İhbarname

Noterlik Kanununun 106 ncı maddesine göre, konsolosun noter sıfatıyla her türlü hukukî işleme ilişkin olarak tebliğ edeceği ihtarname ve ihbarnamelerin (i) istemde bulunanın ve diğer tarafın ad ve soyadları ile açık adreslerini, (ii) ihtar ve ihbar konusunu, (iii) istemde bulunanın imzasını, (iv) tebliğ şerhini, noter sıfatıyla hareket eden konsolosun imza ve mührünü ve tarihi (yazı ve rakam ile) ihtiva etmesi gereklidir. İhtarname ve ihbarnameler ilgili tarafından yazılıp tebliğ için noter sıfatıyla hareket eden konsolosa getirilebileceği gibi, konsolosa da yazdırılabilir. Öte yandan, ihtarname ve ihbarnamelerin tebliği ile ilgili olarak, Noterlik Kanununun 70 inci maddesi hükmü uygulanır.

(d) Defter Onaylaması

Noterlik Kanununun 107 nci maddesinde, konsolosun noter sıfatıyla defter onaylama işlemini yaparken, özel kanunlarında²⁴ gösterilen şekilleri izleyeceği öngörülmüştür. Özel kanunlarında hüküm bulunmayan hallerde, onaylama işlemi, defterin baş ve son sayfasına kaç sayfadan ibaret olduğu yazılmak ve her sayfası numaralanıp mühürlenmek suretiyle yapılır.

(e) Tescil

Noterlik Kanununun konsoloslar hakkında da uygulanacağı öngörülen 108 inci maddesine göre, «kanunen tescili gerekli işlemler²⁵ sicil defterine, sıra numarası altında, işlemin tarih ve numarası, ilgililerin ad ve soyadları ve işlemin niteliği yazılmak suretiyle tescil edilir.»

4. Konsolos Tarafından Yapılan Noterlik İşlemlerinin Hükümleri

A. Türk Hukuku Bakımından

Noterlik Kanununun konsoloslar hakkında da uygulanan 82 nci maddesine göre, Noterlik Kanunu hükümleri uyarınca belge-

(24) Bk. yukarıda s. 4-6.

(25) Örneğin, evlenme mukavelesi ile ilgili olarak bk. Türk Medenî Kanunu, Madde 237-240.

lendirilen işlemler resmi sayılır. Maddede noterlik işlemleri arasında şöyle bir ayırım gözetilmiştir : Noterin veya noter sıfatıyla hareket eden konsolosun Noterlik Kanununun 84 ilâ 89 uncu maddeleri uyarınca düzenlemiş oldukları hukukî işlemler sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir. Buna karşılık, Noterlik Kanununun 90 ilâ 93 üncü maddeleri uyarınca imza onaylaması biçiminde yapılan noterlik işlemlerinde, imza onaylaması onaylanan imzanın ilgiliye ait oluşunu belgelendirme niteliğindedir ve hukukî işlemin içindekilerini kapsamaz. Bu işlemlerde imza ve tarih sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir. Düzenleme ve imza onaylaması dışında kalan diğer noterlik işlemlerinin, aksi sabit oluncaya kadar geçerli olacakları kabul edilmiştir.

B. Kabul Eden Devlet Hukuku Bakımından

Türkiye ile kabul eden devlet arasında herhangi bir sözleşme bulunmadığı takdirde, Türk konsoloslarının yaptıkları noterlik işlemlerinin kabul eden devlet ülkesinde ne ölçüde geçerli olacağı bu devletin hukukuna bakılarak saptanır.

Konsolosluk sözleşmelerinde, genellikle, konsolosun yaptığı noterlik işlemlerinin kabul eden devlet ülkesinde de hüküm ifade edeceği öngörülür. Örneğin, Konsolosluk Görevleri Hakkında 1967 tarihli Avrupa Sözleşmesinin 15 inci maddesinde, bu maddede öngörülen muamele ve mukavelelerin kabul eden devlet ülkesinde, ancak bu devlet mevzuatı muhalefet etmediği ölçüde, hukuken hüküm ifade edebileceği belirtilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu Konsolosluk Sözleşmelerinde de, Akit Taraf konsoloslarının yaptıkları noterlik işlemlerinin diğer Akit Taraf ülkesinde geçerli olacağı kabul edilmiş ve söz konusu işlemlerin kabul eden devletin resmi memurları tarafından belgelendirilmiş gibi hüküm ifade edecekleri öngörülmüştür. İkinci Dünya Savaşından önce akdettiğimiz Konsolosluk Sözleşmelerinde, konunun hemen hemen benzer bir biçimde düzenlendiği görülür. Örneğin, 1929 tarihli Türk-Alman Konsolosluk Sözleşmesinin 16 ncı maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir :

«Konsolos tarafından tanzim, sıhhati tevsik veya tasdik olunan ve konsolosluğun mührüyle mühürlenmiş bütün bu senedat ve mukavelelerle, bunların aslına mutabakatı tasdik ve mühürleriyle mühürlenmiş suret, hülâsa ve tercümeleri, mümaileyhin memuren bulunduğu memlekette işbu memleketin resmi bir memuru tarafından tanzim ve sıhhati veya aslına mutabakatı tevsik veya tasdik edilmiş olanların aynı kıymeti ve aynı ispat kuvvetini haiz mevsuk vesikalar mahiyetinde olacaktır. Yukarıda kıymet ve is-

pat kuvveti, senet veya mukavelenamenin esasına ve icra kuvvetini haiz olmasına değil, yalnız şekline aittir.

İşbu senedat veya diğer vesikalar mezkûr memleketteki işlere ait bulundukça o memleket kanunlarının vaz ettiği harc, pul ve sair rüsuma ve kezalik o hususa ait bilcümle eşkâl ve muamelelâta tabi olacaklardır.

İki Taraf konsoloshanelerinden birinin kançılaryasından tanzim veya tescil edilmiş olan bir senedin sıhhati veya yukarıda mezkûr suret, hulâsa ve tercümelerin aslına mutabakatı ve doğruluğu hakkında şüphe edildiği takdirde, alâkadarın aslıyla mukabele olunması ve lüzumlu görüldüğü takdirde, mukabele esnasında bizzat hazır bulunması hususundaki talebi reddedilemez.»

Buna karşılık, 1968 tarihli Türk-Yugoslav Konsolosluk Sözleşmesinin 28 inci maddesinde yalnız genel kuralın konulması ile yetinilmiş ve uygulama ile ilgili ayrıntılara gidilmemiştir. Gerçekten, 28 inci maddenin ikinci fıkrasına göre, «konsolosluk memuru tarafından, kabul eden devlet ülkesinde kullanılmak üzere tanzim ve usulüne uygun olduğu tasdik edilmiş vesikalar, bunların suretleri, tercümeleri ve bunlardan çıkarılan nüshalar kabul eden devletin yetkili makamlarınca verilmiş veya tasdik edilmiş gibi aynı hüküm ve değere sahiptir.» Uygulama ile ilgili (harc, pul ve sair resimler gibi) diğer ayrıntıların aslında kabul eden devletin hukuku uyarınca çözüme bağlanacağı tabiidir.

III. NOTERLİK İŞLEMLERİ BAKIMINDAN KONSOLOSLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Noterlik Kanununun 193 üncü maddesine göre, noterlerin yükümlülük ve haklarını düzenleyen Yedinci Kısımın yükümlülüklerle ilişkin Birinci Bölümünde yer alan 51, 53, 54 ve 55 inci maddeleri konsoloslar hakkında da uygulanır. Bu maddelere göre, noter sıfatıyla hareket eden konsolosların yükümlülükleri şunlardır :

1. Çalışma Saatleri

Noterlik Kanununun 51 inci maddesine göre, «noterlik dairesinde günlük çalışma o yerdeki diğer resmi dairelerle birlikte başlar.» Konsolosun çalıştığı yerde, kural olarak başka Türk resmi dairesi bulunmayacağına göre, konsoloslar hakkında da uygulanacağı öngörülen bu hükmün şartlara uygun bir biçimde yorumlanması gerekir. Bu durumda, konsolosun noter sıfatıyla günlük ça-

alışmasına başlama saatinin, mahallî resmi dairelerin çalışmaya başlama saati ile aynı olacağı söylenebilir.

51 inci maddenin ikinci cümlesi şöyledir: «Noter Odaları Oda'da üye bulunan noterliklerin günlük çalışma ve tatil saatini Oda'nın her yılki olağan genel kurul toplantısında bir yıl süre ile uygulanmak üzere tesbit eder ve Türkiye Noterler Birliği ile Adalet Bakanlığına bildirir.» Noterlik Kanununun Noter Odaları ve Türkiye Noterler Birliği ile ilgili hükümleri konsoloslar bakımından uygulanmayacağına göre (Madde 193), noter sıfatıyla hareket eden konsolosların günlük çalışma ve tatil saatlerinin yukarıda belirtilen usulle saptanamayacağı sonucuna varılabilir. Bir başka deyimle, Noterlik Kanunu, 193 üncü madde delâletiyile 51 inci maddenin konsoloslar hakkında da uygulanacağını öngörmesine rağmen, yukarıya alınan bu hükmün konsoloslar bakımından uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda, konsolosların günlük çalışma ve tatil saatlerinin genel hükümler uyarınca Dışişleri Bakanlığınca saptanması uygun olacaktır.

Ancak, 51 inci madde, iş kabulü süresi bakımından bir sınırlama getirmektedir. Buna göre, noterlik dairesindeki iş kabulü süresi o yerdeki resmi dairelerden en çok bir saat daha fazla olabilir. Çalışmaya başlama saatinin saptanmasında olduğu gibi, burada da «resmi daireler» deyimini «mahallî resmi daireler» şeklinde yorumlamak uygun olur.

Yine 51 inci maddeye göre, noter sıfatıyla hareket eden konsolos günlük çalışma süreleri dışında iş kabul edemez. 51 inci madde, noterin tatil günlerinde veya iş günlerinin tatil saatlerinde iş yapabileceği halleri düzenleyen 52 nci madde hükmünü saklı tutmuştur. Ancak, Noterlik Kanununun 193 üncü maddesi, söz konusu 52 nci maddenin konsoloslar hakkında uygulanmayacağını açık olarak belirtmiştir. 193 üncü maddenin bu açık hükmü karşısında, 51 inci maddenin son cümlesi ile saklı tutulan 52 nci maddedeki hallerin, kanun koyucu tarafından, konsoloslar için düşünülmediği sonucuna varılabilir.

Bu sonuç, bazı hallerde, ilgililerin çıkarları bakımından sakıncalı olabilir, Konsolosların, tatil günlerinde ve iş günlerinin tatil saatlerinde, özellikle gecikmesinde zarar umulan noterlik işlemlerini, noterler gibi, yapmaları gerekir. Dolayısıyla, Noterlik Kanununun 193 üncü maddesinin, 52 nci madde hükmünün konsoloslar hakkında da uygulanmasını sağlayacak şekilde değiştirilmesi uygun olacaktır.

2. Emredici Hükümlere Uyma Zorunluluğu

Noterlik Kanununun 53 üncü maddesine göre, noterler ve noter sıfatıyla hareket eden konsoloslar «kanunların emredici hü-

kümlerine aykırı hususlarda işlem yapamazlar. Bu hüküm imza onaylaması şeklinde yapılan işlemlerin münderecatı hakkında da uygulanır.»

3. Meslek Sırrı

Noterlik Kanununun 54 üncü maddesine göre, «noter ve noterlik kâtipleri, görevleri dolayısıyla öğrendikleri sırları, kanunların emrettiği haller dışında açıklayamazlar.» Konsoloslukta yapılan noterlik işlemleri bakımından, maddede kullanılan «noter ve noterlik kâtipleri» deyimini, konsolosluk heyeti başkanı ile maiyetinde çalışan diğer meslek memurlarını ve idarî memurları içerecek biçimde geniş olarak yorumlamak doğru olacaktır.

4. Evrak ve Defterlerin Gizliliği

Noterlik Kanununun 55 inci maddesine göre, noterlik evrak ve defterleri kural olarak gizlidir. «Noterlik evrak ve defterleri mahkeme, sorgu hakimliği ve Cumhuriyet Savcılıklarınca veya resmi daireler tarafından, konusu da belirtilmek suretiyle, noterlikte soruşturmaya yetkili kılınan kimselerce incelenebilir.» Söz konusu evrak ve defterlerin daire dışına çıkarılabilmesi mahkemenin veya sorgu hakiminin kararı ile mümkündür.

Maddenin 3 üncü fıkrasına göre, mahkeme veya sorgu hakimi evrakın davâ sonuna kadar dosyada kalmasına karar verirse, bu takdirde evrakın bir örneği çıkartılıp aslına uygunluğu onaylanarak aslının yerine saklanmak üzere notere verilir.» 4 üncü fıkraya göre ise, «noterin bulunduğu yerde inceleme imkânı bulunmaması sebebiyle, evrakın başka bir yere gönderilmesi gerekiyorsa, noterin bulunduğu yer hukuk hakimliğinin onaylayacağı örnek aynı şekilde saklanır.

Bu maddenin konsoloslar hakkında uygulanması nasıl olacaktır? Konsolosluktaki noterlik evrak ve defterlerinin incelenmesi için, 55 inci maddenin birinci fıkrası uyarınca yetkili kılınan bir kişinin yurt dışına gönderilmesi pratik bir çözüm yolu olarak düşünülemez. Dolayısıyla, uygulamada daha çok, mahkemenin veya sorgu hakimliğinin kararı ile, söz konusu evrak ve defterlerin yurda getirilmesi yoluna gidilebilir. Böyle bir durumda, 55 inci maddenin üçüncü fıkrası da uygulama alanı bulabilecektir. Buna karşılık, 4 üncü fıkra hükmünün konsoloslar bakımından uygulanması fiilen imkânsızdır. Öte yandan, mahkeme, sorgu hakimliği ve Cumhuriyet Savcılıkları ile resmi dairelerin konsolosluklardan,

noterlik evrak ve defterlerinin örneklerini isteme imkânı da mevcuttur. 55 inci maddenin son fıkrasında göre, «soruşturma yetkisi bulunan kişilerle Cumhuriyet Savcılıklarının isteyecekleri örnekler noterlik ücretine tâbi değildir. Diğer resmi mercilere verilecek örneklerden yalnız yazı ücreti alınır.»

5. Hukukî Sorumluluk

Harclar Kanununun 50 nci maddesine göre, «düzenleme ve tasdik işlemleri noterlerin kusurlarından dolayı mahkeme tarafından hükümsüz addolunursa, noter aldığı harc ve ücretler tutarını şahsen tazmin ile mükelleftir. Harc ve ücretlerin tazmin ettirilmiş olması, ilgililerin genel hükümler dairesinde noterden ayrıca zarar ve ziyan istemelerine engel teşkil etmez.» Bu hükmün, Harclar Kanununun (1512 sayılı Noterlik Kanununun 207 nci maddesi ile değiştirilen) 72 nci maddesi gereğince, konsolosların noterlik işlemleri bakımından da uygulanacağı tabiidir. Ancak, Harclar Kanununun 50 nci maddesinde düzenlenen sorumluluk «düzenleme ve tasdik işlemleri» ile ilgilidir ve noterlik işlemlerinin tümünü kapsamamaktadır. Ayrıca, maddede, sorumluluğun subjektif şartı olarak noterin kusuru aranmıştır. Bir başka deyimle, burada sözü edilen sorumluluk **kusur sorumluluğu**'dur.

Oysa, Noterlik Kanununun 162 nci maddesi noterlerin hukukî sorumluluklarını bütün noterlik işlemlerini kapsayacak biçimde ve **objektif sorumluluk** olarak düzenlemiştir :

Bu maddeye göre, «stajyer, kâtip ve kâtip adayları tarafından yapılmış olsa bile, noterler, bir işin yapılmamasından veya hatalı yahut eksik yapılmasından dolayı zarar görmüş olanlara karşı sorumludurlar. — Noter birinci fıkraya gereğince ödediği miktar için, işin yapılmaması, hatalı yahut eksik yapılmasına sebep olan stajyer veya noterlik personeline rücu edebilir.»

Ancak, Noterlik Kanununun 193 üncü maddesine göre, 172 nci madde hükmü konsoloslar hakkında uygulanmaz. Kanun koyucu, 162 nci maddenin noterlik işlemi yapan konsoloslar hakkında neden uygulanmayacağını açıklamamaktadır. Bizce, konsolosun yapacağı noterlik işlemlerinde, 162 nci maddede belirtilen nedenlerle zarara uğraması muhtemel olan ilgilinin hukuken korunması uygun olur. Bu nedenle, 193 üncü madde, 162 nci madde hükmünün konsoloslar hakkında da uygulanmasını sağlayacak biçimde değiştirilmelidir.

IV. HARCLAR VE ÜCRETLER

1. Harclar

492 sayılı Harclar Kanununun 1512 sayılı Noterlik Kanununun 207 nci maddesiyle değiştirilen 72 nci maddesine göre, konsoloslar tarafından yapılacak noterlik işlemlerinde Harclar Kanununun noter harclarına ait hükümleri uygulanır. Harclar Kanununun 1318 sayılı Finansman Kanununun 104-üncü maddesi ile değiştirilen 76 ncı maddesinde konsoloslar tarafından yapılacak noterlik işlemlerinde, noterler için saptanan (2) sayılı tarifede yazılı nispetlerin uygulanacağı öngörülmüştür. Ancak, bu işlemler dolayısıyla ödemesi gereken maktu harclar dört misli (yurt dışındaki işçiler için üç misli) olarak tahsil olunur. 76 ncı maddede öngörülen katsayı sadece maktu harclar içindir. Değer veya ağırlık üzerinden alınan nispi harclar için uygulanmaz.

Harclar Kanununa göre, noterlik harcları iki ölçüye göre alınır: (i) Değer veya ağırlık ölçüsüne göre alınan harclara nispi harclar adı verilir. (ii) Buna karşılık, noterlik işleminin nevi ve mahiyetine göre alınan harclar maktu harclardır. Noterlik işlemlerinde uygulanacak olan (2) No.lu tarifede her iki ölçünün de kullanıldığı görülmektedir.

Değer esasının uygulanabilmesi için Harclar Kanunu, bazı noterlik işlemlerinde değer gösterilmesini zorunlu tutmuştur. Gerçekten, 42 nci maddenin ikinci fıkrasına göre, «menkul ve gayrimenkul mallar hakkında alım, satım, taahhüt ve rehinle ilgili her nevi mukavele, senet ve kâğıtlarda değer gösterilmesi mecburidir. Rehin bordroları hakkında bu hüküm uygulanmaz.»

Öte yandan, Harclar Kanununun 43 üncü maddesi, çeşitli noterlik işlemleri bakımından nispi harcın hesabı için değer ne şekilde saptanacağı hususunda bazı esaslar getirmiştir. Bu maddeye göre, «sulh işlemlerinde sulh olunan bedel, rehin işlemlerinde rehin bedeli, kiralarda mukaveledeki süreye göre kira karşılığının toplamı, süre belli değilse bir yıllık kira tutarı, hizmet akdinde süreye göre verilecek ücretin toplamı, süre belli değilse bir yıllık ücret tutarı, sermaye şirketlerinde konulan ve konulması taahhüt edilen sermayenin toplamı, kaydı hayatla irat bağlanmasında bir yıllık irat tutarı, harca esas olur.» Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre ise, «kiralamanın devir ve feskinde geri kalan süreye, sermayenin arttırılmasında yalnız arttırılan kısma ve sermaye paylaşılmasında mevcut miktara göre harc alınır.»

Harclar Kanununun 44 üncü maddesine göre, bir kişinin birden çok kişiyi temsil etmesi kural olarak harcın arttırılmasını gerektirmez. Ancak, bazı hallerde bütün imzaların tasdiki kanunen şart olan işlemler bulunabilir. Bu gibi durumlarda vekil-

lin birden çok kişiyi temsil etmesi halinde, imza tasdikinden alınacak harc temsil edilen kişilerin sayısınca çoğaltılır. Bazı hallerde, birden fazla vekil bir işte ortaklaşa hareket edebilir veya bir borca birden fazla kişi müteselsilen kefil olabilir. Bu gibi işlemlerde, vekil veya kefillerin koyacakları imzalar bir imza sayılır. Bir mümessil, bazı hallerde, haiz olduğu birden fazla sifata dayanarak imza edebilir. Bu durumda, mümessilin imza koyduğu sıfatlar sayısınca harc çoğaltılır. Öte yandan, bir kimse hem kendisi için, hem de başkasını temsil suretile imza ederse, kendisi için ayrı, temsil ettiği kişi için de ayrı harc alınır. Nihayet, birden çok kimse, bir kâğıda ayrı ayrı işler için imza atarlarsa, her birinden imza ettikleri kısım için ayrı ayrı harc istenir.

Harclar Kanununun 45 inci maddesine göre, birbiri ile ilgili işler bir arada bulunursa, en yüksek harc alınmasını gerektiren iş üzerinden bir harc alınır. Her iki iş için de ayrı ayrı harc alınması yoluna gidilmez. Öte yandan, aynı Kanunun 46 ncı maddesinde, sürenin uzatılması ve vadenin yenilenmesi hallerinde, asıl senet, mukavele ve kâğıtlardan alınmış olan harcın yarısının alınacağı öngörülmüştür.

Harclar Kanununun 39 uncu maddesinde, kamu hukuku ile ilgili işlerde yetkili makamların isteyecekleri örneklerden harc alınmayacağı öngörülmüştür.

2. Ücretler

Noterlik Kanununun 194 üncü maddesine göre, «yabancı memleketlerde noterlik görevi yapanlar noter ücreti alamazlar.»

Noterlik Kanununun konsoloslar hakkında uygulanmayan 112 nci maddesinde noterlerin alacakları ücretlerin Türkiye Noterler Birliğinin mütalâası alındıktan sonra Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenecek bir tarife ile tespit olunacağı öngörülmüştür. 112 nci maddeye göre noterlerin alacakları ücretler şunlardır :

1. Noterlerin yaptıkları işlemlere ait harc üzerinden hesaplanacak ücretler,
2. Vasiyetname ve vakıf senedi düzenlemesinden alınacak ücretler,
3. Yazı ücreti,
4. Bir dilden diğer dile veya bir yazıdan diğer yazıya çevirme ücreti,
5. Karşılaştırma ücreti,
6. Tescil ücreti,
7. Kanunlarda harc, vergi ve resimlerden bağışık olduğu yazılı işlemlerden alınacak ücretler,
8. Defter onaylamasından alınacak ücretler,

9. Kanunun ücret almayı öngördüğü sair işlemlerden alınacak ücretler,
10. Noterlerle imzaya yetkili vekillerinin yol ödeneği,
11. Noterlik işleminin başka bir noter aracılığı ile yapıldığı hallerde aracı notere, bu iş dolayısıyla ödenecek ücretler.

Noterlik Kanununun 194 üncü maddesinde kullanılan «noter ücreti» deyiminin, 112 nci maddeye göre noterlerin alacakları ücretlerin tümünü içerdiği söylenebilir mi? Noterlik Kanununun 193 üncü maddesine göre, ücretlerin alınmasında sayfa hesabının Harclar Kanunundaki esaslara göre yapılacağını öngören 113 üncü madde hükmü konsoloslar hakkında da uygulanır. Bir başka deyimle, kanun koyucu, 113 üncü maddenin konsoloslar hakkında uygulanacağını öngörmekle, noter sıfatıyla hareket eden konsolos tarafından bazı ücretlerin alınabileceğini de kabul etmiştir. Bu ücretler hangileridir? Bu sorunun cevaplandırılabilmesi için, herşeyden önce, 194 üncü maddede kullanılan «noter ücreti» deyiminin açık bir biçimde tanımlanması gerekmektedir.

Böyle bir tanımlama kanun koyucu tarafından yapılmamıştır. Noterlik Kanununun bir başka maddesinde de «noter ücreti» deyimine rastlanmamaktadır. Aslında, kanun koyucunun, 194 üncü maddede kullandığı «noter ücreti» deyimi, Harclar Kanununun 1512 sayılı Noterlik Kanunu ile yürürlükten kaldırılan 51 inci maddesinde şöyle tanımlanmıştı :

«Noterler, gördükleri işlere karşılık olarak bu Kanun ve Tarifeye göre aldıkları harcların nispi harclarda yüzde otuzunu, maktu harclarda yüzde beşini *noter ücreti* olarak alırlar.»

Noterlik Kanunu bu hükmü yürürlükten kaldırmış ve 112 nci maddenin birinci fıkrasında noterlerin alacakları ücretlerin Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenecek bir tarife ile tesbit olunacağını öngörmüştür. Bu durumda, kanun koyucunun, 194 üncü maddede, eski uygulamanın etkisi altında, bu uygulamadan gelen bir alışkanlıkla «noter ücreti» deyimini kullandığı söylenebilir. Dolayısıyla, 194 üncü maddede kullanılan «noter ücreti» deyiminin, «noterlerin gördükleri işlere karşılık olarak aldıkları ve harc üzerinden belirli bir yüzde ile hesap olunan ücret» olarak tanımlanması mümkündür. Bir başka deyimle, 194 üncü maddede kullanılan «noter ücreti» deyimi ile 112 nci maddede öngörülen ücretlerden ilkinin, yani «noterlerin yaptıkları işlemlere ait harc üzerinden saptanacak ücretlerinin» kastedildiği sonucuna varılabilir.

Görülüyor ki, 194 üncü maddeye göre, noter sıfatıyla hareket eden konsoloslar, sadece noter ücretini, yani «noterlerin yaptıkları işlemlere ait harc üzerinden hesaplanacak ücretleri» alamazlar. Di-

ğer ücretler bakımından Noterlik Kanununda açık bir yasaklık bulunmamaktadır. Ancak, söz konusu ücretlerden bir çoğu için açık bir kanunî dayanağın var olduğu da söylenemez. Gerçekten, sadece, Noterlik Kanununun konsoloslar hakkında da uygulanacağı belirtilen 68 ve 69 uncu maddelerinde, yazı ücretinin (posta gideri ile birlikte) ilgisinden alınacağı öngörülmüştür. Buna karşılık, noterlerin alacakları ücretlerin Adalet Bakanlığı tarafından düzenlenecek bir tarife ile saptanacağını öngören 112 nci madde hükmü konsoloslar hakkında uygulanmaz. Bu durumda, konsolosların 68 ve 69 uncu maddeler uyarınca yapacakları noterlik işlemlerinde alacakları yazı ücretinin hangi makam tarafından ne şekilde saptanacağı ve bu ücretin Hazine'ye gelir kaydedilip kaydedilmeyeceği gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Gerçekte, konsoloslar tarafından yapılacak noterlik işlemlerinde, noter ücreti dışında, yazı ücreti, çevirme ücreti, karşılaştırma ücreti gibi ücretlerin alınması, bu ücretlerin Hazine'ye gelir kaydedilip kaydedilmeyeceği gibi sorunlarla ilgili olarak 1512 sayılı Noterlik Kanununda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Kanundaki bu boşluğun Yasama Organı tarafından doldurulması ve böylece karşılaşılan sorunların açıklığa kavuşturulması uygun olacaktır.

3. Harc ve Ücretlerin Ödenme Şekli

Harclar Kanununun 40 inci maddesine göre, noter harclarını, harca konu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler ödemekle yükümlüdürler. 49 uncu maddeye göre ise, noter harcları ilgili işlemin bitiminden önce peşin olarak alınır.

Noterlik Kanununun konsoloslar hakkında da uygulanan 114, 115 ve 116 nci maddelerinin konuyu yalnız harclar bakımından değil, harclar da dahil olmak üzere noterlik işleminin gerektirdiği bütün giderler bakımından yeniden düzenlemiştir. 114 üncü maddeye göre, «noterlik işleminin gerektirdiği gider ilgisinden avans olarak alınır, tahakkuk edecek miktara mahsup edilir.»

Aynı maddeye göre, noterlik işleminin derhal bitirilmesi mümkün olmayan hallerde, alınan avansa karşılık, ilgisine pul-suz bir makbuz verilir.

Noterlik Kanununun 115 inci maddesine göre, kesin giderin dökümü, işleme ait kâğıtların dairede kalan asıl ve örnekleri ile ilgisine verilen asıl nüshasına, asıl nüsha dairede kalmışsa örneklerden birine yazılır. Gideri göstermek üzere Maliye Bakanlığı tarafından bastırılacak seri numaralı özel makbuzdan üç nüsha düzenlenir. Gider dökümü asıl ve örnekleri için ayrı ayrı gösterilir. Makbuzlardan birinci nüsha gideri ödeyen ilgiliye

verilir. İkinci nüsha dairede saklanır. Üçüncü nüsha ise, harc, vergi ve resimlerin ilgili daireye yatırılmasında verilmek üzere noterlik dairesinde alıkonulur.

Üçüncü nüsha ile ilgili bu hükmün, konsoloslar bakımından, Noterlik Kanununun 119 ve Harclar Kanununun 82 nci maddeleri ile birlikte incelenmemesi uygun olur. Noterlik Kanununun, harc, vergi ve resim bedellerinin yatırılmasını düzenleyen 119 uncu maddesi konsoloslar hakkında uygulanmaz. Harclar Kanununun 82 nci maddesine göre, konsolosluk harclarından yapılacak tahsilat tutarının, konsolosluk giderlerine karşılık tutulması veya diğer bir dış temsilciliğe gönderilmesi veya memlekete getirilmesi hususları Maliye ve Dışişleri Bakanlıklarınca beraberce kararlaştırılır. Dolayısıyla, noter sıfatıyla hareket eden konsoloslarca düzenlenen makbuzun üçüncü nüshasının, Harclar Kanununun 82 nci maddesinin uygulanmasında kullanılmak üzere, dairede alıkonulması gerekmektedir.

Noterlik Kanununun 114 üncü maddesine göre, noterlik işleminin gerektirdiği gider ilgisinden (yani, belgelendirme işlemini isteyen kişiden) alınır. İlgilinin birden çok olması halinde, aksine bir kanun hükmü veya ilgililer arasında yapılmış bir sözleşme bulunmadığı takdirde, yapılan işlemin gideri ilgililer arasında eşit olarak paylaşılır (Madde 116).

Noterlik Kanununda konsolos tarafından yapılacak noterlik işlemlerinin gerektirdiği giderin hangi para ile ödeneceği hususunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda, Harclar Kanununun konsolosluk harcları ile ilgili 79 uncu maddesi hükmünden yararlanmak mümkündür. Bu maddeye göre, «konsolosluk harcları, Maliye ve Dışişleri Bakanlıklarınca hazırlanacak fiyat cedveline göre, tarifede yazılı Türk parası karşılığı olan mahalli para ile ödenir.» Uygulamanın da bu şekilde olduğu görülmektedir.